

Impunity Watch

**Cinsel Şiddetten Hayatta Kalanlar için Dönüştürücü
Onarıma ilişkin Kılavuz İlkeler**

Guatemala, Ekim 2019

Cinsel Şiddetten Hayatta Kalanlar için Dönüştürücü Onarıma ilişkin Kılavuz İlkeler

Bir Impunity Watch yayını
Guatemala Ofisi
Toplumsal Cinsiyet Programı

Impunity Watch İcra Direktörü
Marlies Stappers

Guatemala Ofisi Koordinatörü
Denis Martínez

Rapor danışmanı
Sanne Weber

Gözden geçirme ve düzeltme
Brisna Caxaj
Denis Martínez

Fotoğraflar
Cristina Chiquin
Impunity Watch arşivleri

Mizanpaj
Juan Daniel Ríos
Pamela Fernández

Türkçe çeviri
Dicle Çakmak

©Impunity Watch
Guatemala 2019

İçindekiler

Giriş	3
1. Çatışmalarda cinsel şiddet	4
Cinsel şiddetin neden olduğu zararlar	6
Toplumsal damgalama	6
2. Dönüştürücü onarım	8
Uluslararası hukuk kapsamında onarımlar	8
Dönüştürücü bir yaklaşım	10
Onarımda toplumsal cinsiyet merceği	11
3. Cinsel şiddet mağdurları için onarım tedbirleri	14
Bireysel tedbirler	15
Kolektif tedbirler	16
4. Dönüştürücü Onarım için Kılavuz İlkeler	22
Mağdurların tespit edilmesi	22
Zararın kabul edilmesi	24
Onarım tedbirlerinin oluşturulma süreci	27
Mağdurların katılımı.....	29
Onarım kararları ve uygulamanın izlenmesi	31
Kaynakça	33

Giriş

Onarım, ağır insan hakları ihlallerinin mağdurlarına verilen zararın düzeltilmesi için somut bir fırsat sunan, geçiş dönemi adaletinin temel bir unsurudur. Hakikat ve adalet gibi diğer mekanizmaların ötesinde, onarımın mağdurlara yönelik zararı çok daha doğrudan hafifletme ve acil ihtiyaçlarına yanıt verme kapasitesi vardır (De Greiff, 2006). Buna rağmen, bu suçlar için onarım dikkatli, bütüncül ve mağdurlara verilen büyük zararın ve cinsel şiddeti çevreleyen güçlü toplumsal damganın farkında olan bir yaklaşımı gerektirir.

Ruanda, Balkanlar, Guatemala ve Kolombiya'daki son çatışmaların tamamı, bir savaş silahı olarak kullanılan cinsel şiddetin ciddiyetini ve kapsamını, kadınların yaşamları ile şiddetten etkilenen topluluklar üzerindeki güçlü etkisini açığa çıkardı. Bu konudaki anlayışın artmasına rağmen, uluslararası toplumun ve devletlerin, bu suçla ilgili vakalarda cezasızlıkla mücadele etmek ve mağdurlara yönelik kapsamlı onarım güvencesi vermek için aldığı tedbirler yetersiz kalmaktadır. Yaşananların tekrarlanmamasını garanti edecek daha derin değişimleri oluşturmak için daha uygun bir yaklaşıma ihtiyaç vardır.

Bu kılavuz ilkeler, çatışmalar sırasında gerçekleşen cinsel şiddet vakaları için onarıma yönelik dönüştürücü yaklaşımı incelemektedir. Cinsel şiddetten hayatta kalanlar için onarıma yönelik dönüştürücü yaklaşım, *Kadınların ve Kız Çocuklarının Başvuru ve Onarım Hakkına ilişkin Nairobi Bildirgesi (2007)* ile ortaya çıkmıştır. Bu bildirme, "onarımın, sosyo-kültürel adaletsizliklerin ve kadınlarla kız çocuklarının yaşamlarını şekillendiren politik ve yapısal eşitsizliklerin çatışma sonrası dönüşümünü yönlendirmesi gerektiğini" ortaya koymaktadır. Yani, onarım yalnızca belirli bir zararın onarılması ile sınırlandırılmaz; eylemlerin en başta meydana gelmesine izin veren yapısal koşulları değiştirmelidir. Dönüştürücü yaklaşım, olayların tekrar etmesini önlemek için gereken siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel değişiklikleri kapsar ve kadınların, başlangıçta dışlandıkları pozisyondan çıkararak, mağdur konumundan değişim öznesine geçiş yapmalarına izin verir.¹

Impunity Watch, bu rehberi cinsel şiddetin bütüncül bir yaklaşımla ele alınmasına yardımcı olmak amacıyla sunmaktadır. Bu yaklaşımda onarım, bu tür bir suçun meydana gelmesine izin veren toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin dönüştürülmesine katkıda bulunur. Mağdurlar, onarımın inşası ve uygulanmasında merkezi bir rol üstlenmelidir ve onların toplumda tam olarak tanınmaları güvence altına alınmalıdır. Bu belge, yargı mahkemeleri ve idari süreçler yoluyla tesis edilen onarımlara dair

¹ Sanne Weber. (1 Mart 2018). From Victims and Mothers to Citizens: Gender-Just Transformative Reparations and the Need for Public and Private Transitions, *International Journal of Transitional Justice*, (12) (1), s. 88–107, <https://goo.gl/rGgEfp>

farklı uluslararası deneyimleri incelemektedir. Bu onarımların uygulanmasına yönelik tasarım ve doğrulama mekanizmalarına ilişkin bir dizi değerlendirme de sunulmaktadır.

Bu rehber dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, cinsel şiddet suçu ve bu suçun neden olduğu zarar üzerine kuramsal bir tartışma yer alıyor. Bir sonraki bölüm, uluslararası kılavuz ilkeleri ve iyi uygulamaları temel alarak, cinsel şiddet mağdurları için dönüştürücü onarım kavramını daha detaylı bir biçimde araştırmaktadır. Üçüncü bölüm, cinsel şiddet için onarım örneklerini sunarak bu alandaki fiili gerçekliği tanımlıyor. Bu örnekler, ulusal ve uluslararası mahkemelerin hükmettiği onarımların yanı sıra, yargı kararlarına dahil edilebilecek derslerin alınabileceği bazı idari onarım programlarını özetlemektedir. Dördüncü bölüm, onarımların tasarımı, uygulanması ve izlenmesi ile sosyal etkilerinin doğrulanmasındaki kilit konulara bir bakış sunmaktadır.

1. Çatışmalarda cinsel şiddet

Silahlı çatışmalardan kaynaklanan şiddetin kadınların yaşamları üzerindeki etkilerinin daha fazla anlaşılması için gösterilen çabalarla, bu konuya yönelik ulusal ve uluslararası ilgi son yıllarda artmıştır (bkz. Cockburn, 1998; Enloe, 2000; Clark ve Moser, 2001; Skjelsbaek ve Smith, 2001). Bu konu, Bosna ve Ruanda'daki çatışmalarda yaşanan toplu tecavüzlerin ardından gündeme geldi. Eski Yugoslavya ve Ruanda'daki uluslararası mahkemeler, cinsel şiddeti bir soykırım biçimi ve insanlığa karşı suç olarak tanıyarak uluslararası alanda önemli bir içtihat oluşturdu (Walsh, 2008; Chappel, 2014). Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde görülen Foča davası, yalnızca kadınlara yönelik cinsel şiddet suçlamalarının ele alındığı ilk davaydı. Bu davada, tecavüz, işkence ve kölelik, insanlığa karşı suçlar ile savaş suçları olarak sınıflandırılmış ve üç Sırp, bir "tecavüz kampında" kadınlara yönelik cinsel istismarda buldukları gerekçesiyle mahkum edilmiştir (Mertus, 2004).

Cinsel şiddetin bir savaş silahı olarak kabul edilmesi önemlidir çünkü bu şiddet türü, daha önce ve tarihsel olarak yalnızca ikincil zarar olarak görülürdü (Duggan ve Abusharaf, 2006; Kirby, 2013; O'Rourke, 2013; Sjoberg, 2016). Cinsel şiddet, düşmanı kadınların bedeni üzerinden kontrol etmek veya sindirmek için kullanılan bir taktiktir ve kadın bedeni, yalnızca etnik veya toplumsal grupların fiziksel veya simgesel olarak yeniden üremesinin bir aracı olarak görülür. Cinsel şiddet ayrıca yerinden etme, işkence ve soykırımı yönlendirmek için de kullanılan politik bir araçtır.

Bununla birlikte, cinsel şiddeti yalnızca olağanüstü bir olay bağlamında kullanılan bir savaş silahı olarak analiz etmek, bu tür bir şiddetin kapısını aralayan daha derin nedenlerin ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin anlaşılmasını engeller. Çatışmanın

sonlanması, mutlaka cinsel şiddetin de bittiği anlamına gelmez (Duggan ve Abusharaf, 2016; Baines, 2015; Crosby, Lykes ve Caxaj, 2016). Çatışma sonrası toplumlarda askerileşme ve şiddetin normalleşmesi, kadına yönelik şiddete yol açmayı sürdürebilir. Erkekler, toplumsal cinsiyet ilişkilerini ve kadınlara karşı üstünlüğü tesis etmek için cinsel şiddet dahil olmak üzere sıklıkla şiddete başvururlar (Pankhurst, 2008b; Sigsworth ve Valji, 2012). Çatışma sonrası ortamlarda, şiddet genellikle hane halkı ve özel alanlara kayar (Cockburn, 2004).

Bu dinamik göz önüne alındığında, çatışmalar esnasındaki cinsel şiddet, çatışmalardan önce de var olan toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin köklü yapısından kaynaklanan diğer kadına yönelik şiddet biçimlerinden ayrı bir olgu olarak değerlendirilemez. Cinsel şiddeti gerçekten önlemek için erkeklerle kadınlar arasındaki güç ilişkileri ile sosyoekonomik ve politik eşitsizliği ele almak önemlidir (Ní Aoláin, 2006; Sigsworth ve Valji, 2012; Buckley-Zistel ve Zolkos, 2012).

Cinsel şiddet suçu geleneksel olarak yalnızca penetrasyonu içeren tecavüz olarak tanımlanmış ve anlaşılmıştır. Fakat bu tanım zaman içinde genişlemektedir. Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü, cinsel esaret, fuhuşa zorlama, hamileliğe zorlama, zorla kısırlaştırma gibi diğer cinsel şiddet türlerini ve benzer ağırlıktaki diğer şiddet türlerini kapsar (De Brouwer, 2009).

Bu liste kadınların karşılaştığı bütün şiddet türlerini yansıtmamaktadır. Bu anlamda, CEDAW Komitesinin 30 sayılı Genel Tavsiye Kararı, "cinsel şiddete ek olarak ve ekonomik, sosyal ve kültürel hak ihlallerinin yanı sıra, cinsel sağlık ve üreme sağlığı hakları ihlalleri, ev içi ve cinsel esaret, zorla evlendirme ve zorla yerinden etme" dahil diğer toplumsal cinsiyete dayalı ihlalleri de tanıır (2013). CEDAW, ayrıca, "çatışma sırasında meydana gelen tüm insan hakları ihlallerinin birbirine bağımlı ve birbiriyle ilişkili olduğunu hesaba katan" geçiş dönemi adaleti mekanizmalarını da teşvik eder.

Bu tanıma, cinsel şiddetin bir boşlukta meydana gelmediğini anlamak için önemlidir; genellikle işkence, toplu şiddet veya kadınların yaşamlarını da etkileyen sosyoekonomik şiddet gibi diğer suçlar buna eşlik eder (Ní Aoláin, O'Rourke ve Swaine, 2015). Cinsel şiddeti tek başına ele almak, mağdur kadınların yaşadıklarını ve deneyimlerini yalnızca cinsel boyuta indirgeme eğilimindedir. Bu da ataerkil normları azaltmak yerine pekiştirebilir (Rubio-Marín, 2012). CEDAW Komitesinin 30 sayılı Genel Tavsiye Kararı, ayrıca, bunun suçları sonlandırmak için yeterli olmadığını açıkça kabul eder ki bu konu, BM Güvenlik Konseyinin 1325 sayılı Kararının temel odak noktasıdır. Hayatta kalan kadınların ekonomik, sosyal ve kültürel hakları diğer tedbirlerin yanı sıra onarımlar yoluyla da ele alınmalıdır.

Cinsel şiddetin neden olduğu zararlar

Cinsel şiddetin birden çok etkisi vardır. Cinsel yolla bulaşan hastalıklar, fistül veya üreme kapasitelerinin bozulması yoluyla kadınların üreme sağlığı ve cinsel sağlıkları dahil fiziksel sağlıklarını etkileyebilir. Bu şiddet türü, depresyon ve intihar düşüncesi gibi yoğun duygusal etkilere de neden olabilir. Geleneksel toplumsal cinsiyet ilişkilerinin yanı sıra kültürel ve sosyal normlar da çoğu kez “kadınlarının” bekaretini ve “namusunu” daha geniş grubun onurunun kutsal bir göstergesi olarak gördüğünden, bireyin üzerindeki etkiler çoğunlukla ailesine veya topluluğuna aktarılır. Bu dinamikler göz önüne alındığında, cinsel şiddet bireysel alanı aşan etkiler doğurmakta, aileleri ve toplulukları etkilemektedir. Ruhsal dengeye verilen zararın yanı sıra, meydana gelen hasar, kültürel açıdan kadınların acı dolu anılarını hamilelik veya bebeklerini emzirme yoluyla aktarmalarına atıfla “üzüntü sütü” olarak tanımlanabilir (Theidon, 2013). Son olarak, yaş, engellilik, etnik köken vb. ile ilgili belli etkiler olabilir. Örneğin, genç bir kadının üreme kapasitesinin yok edilmesi yaşlı kadınlarinkinden farklı bir ağırlığa sahip olabilir.

Cinsel şiddet, kadınların yaşamları üzerinde sosyo-ekonomik etkilere de sahiptir; gelirlerini, toprağa ve varlıklara erişimlerini kaybettikleri için çocukları sıklıkla yoksulluk içinde büyür (Duggan ve Jacobsen, 2009; Ní Aoláin, O'Rourke ve Swaine, 2015). Ek olarak, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri kadınların iş ararken erkeklerden daha fazla engelle karşılaştıkları ve daha düşük ücret aldıkları anlamına gelir. Hane reisi olan kadınların hayatlarını yeniden kurmaları daha da zordur. Bu kadınların çoğu, kendilerinin ve ailelerinin hayatta kalmalarını sağlamak için seks işçiliğine başvurmak zorunda kalmaktadır.

Toplumsal damgalama

Cinsel şiddetin en zor etkilerinden biri mağdurlara atfedilen güçlü toplumsal damgadır. Bu, genellikle onların olaylar hakkında konuşmasını veya adalet ve onarım talep etmelerini engeller (Hayner, 2001; Pankhurst, 2008a; Borer, 2009). Çoğu kez mağdurlar, iffetsiz ve önüne gelenle yatan kadınlar olarak görülür, olayları kışkırtmakla ve suç hakkında alenen konuşarak kocaları ile ailelerini utandırmakla suçlanır (Olujic, 1995; Duggan ve Abusharaf, 2006; Ross, 2010). Bu durum, sık sık, hayatta kalanların yeniden evlenebilmelerini sınırlayabilen ve hatta kendi çocukları, akrabaları ve toplulukları tarafından reddedilmelerine yol açan uzun süreli damgalanmayı tetikler.

Birçok vakada cinsel şiddet mağdurları, böyle bir eylemin herhangi bir rahatlama sağlamak yerine sorunlarını daha da ağırlaştıracağından korktukları için adalet aramaya cesaret edemezler. O bakımdan birçok kadın için sessizlik, kendilerini ve ailelerini koruma çabasıdır (Olujic, 1995; Theidon, 2007; Eastmond ve Mannergren Selimovic, 2012; Kent, 2014). Hayatta kalanları kamuya açık bir şekilde yargı sürecine maruz bırakmak, kadınların yeniden mağdur edilmesi anlamına gelebilir (Ní Aoláin, O'Rourke ve Swaine, 2015). Bu risk dikkate alındığında, cinsel şiddeti ele almak, mağdurlarla ilgilenmek için dikkatli bir metodolojiyi ve toplumsal damgalamayı değiştirmek için daha kapsamlı stratejileri gerektirir.

Mağdur kadınlar için zorlayıcı olan bu suçla ilgili damgalama, cinsel şiddete maruz bırakılan erkekleri daha fazla felce uğratabilir. "Toplumsal cinsiyet" çoğunlukla "kadınlar" ile eş anlamlı kullanılmasına rağmen, aslında kadınların ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rollerinin sosyal ve kültürel inşası anlamına gelir. Bu nedenle, yalnızca kadınlardan bahsetmek erkeklerin de cinsel şiddet mağduru olabileceği ihtimalini gizleyen kısmi bir bakış açısı sunar. Erkekler, yaygın bir şekilde mağdur olarak tasavvur edilmediği için erkeklere karşı cinsel şiddet çok daha az çalışılmıştır. Bu eksiklik dikkate alındığında, erkeklere yönelik cinsel şiddetle ilgili adli vakalar azdır ve bu suç için onarımlarla ilgili daha az girişim vardır. Benzer şekilde, şiddet vakalarında erkeklere idari programlar aracılığıyla onarım hakkı her zaman tanınmaz (Simić, 2015; Ní Aoláin, O'Rourke ve Swaine, 2015). Erkeklere yönelik cinsel şiddet, eşcinsellikle ilişkilendirildiği için onları iktidarsız kılmak için kullanılır. Bu şiddet, aynı zamanda, üreme kapasitelerinin yok edilmesi de dahil olmak üzere, ikincil ve dolayısıyla dışlaştırılmış erkek temsillerine karşı muzaffer erkeklığe işaret eden bir araçtır (Jones, 2006; Simić, 2015). Bu suçta sessizliği bozmak, hem ona bağlı damgalama hem de erkeklerin güçlü olması ve acı karşısında sessiz kalması yönündeki hegemonik beklentiler nedeniyle, tıpkı cinsel şiddetten hayatta kalan kadınlarda olduğu gibi zordur (Zarkov, 2001; Buckley-Zistel ve Zolkos, 2012; Clark, 2014; Simić, 2015).

Son olarak, cinsel şiddetin aynı zamanda eşcinsellere, biseksüellere ve translara karşı işlendiği ve bunun birçok ülkede yaygın olan homofobi gibi ek sorunları meseleye dahil edebileceği unutulmamalıdır (Rubio-Marín, 2012; Bueno-Hansen, 2018). Bu nitelendirmeler cinsel şiddetin yalnızca cinsellikle veya kadınlara karşı güçle ilgili bir suç olmadığını, daha ziyade katı cinsiyet normlarına dayanan, kadınların ve erkeklerin kimliğini mağdur olarak damgalayan bir suç olduğunu göstermektedir (Clark, 2014; Sjoberg, 2016). Dolayısıyla, bu kılavuz ilkeler "cinsel şiddet mağdurlarına" atıfta bulunurken, tasarımının kaynağını bu grubun erkekleri de içerebileceği anlayışından aldığını açıklamak önemlidir.

2. Dönüştürücü onarım

Bu bölüm, onarım kavramı ve bu kavramın tarihsel gelişiminin yanı sıra, cinsel şiddet ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin daha derin nedenlerini ele alan bir format olarak uluslararası alanda kabul gören dönüştürücü onarım kavramını incelemektedir. Son kısımda, uluslararası alandaki dönüştürücü onarımlara dair politik ve yasal süreçle ilgili bazı vakalar sunulmaktadır.

Uluslararası hukuk kapsamında onarımlar

Onarım sadece insan haklarına özgü değildir. Başlangıçta, düzeltici adalet ilkelerine dayalı olarak özel hukuk alanında ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, bu usuller uluslararası alana ve insan haklarıyla ilgili çalışmalara giderek yayılmıştır (Teitel, 2003). Medeni ve Siyasi Haklara ilişkin Uluslararası Sözleşme, İşkenceye karşı Sözleşme ve Cenevre Sözleşmesi gibi uluslararası belgelerin hepsinde mağdurların onarım haklarına ilişkin düzenlemeler yer alır. Bilhassa Amerikalılar-arası İnsan Hakları Mahkemesi, insan hakları ihlalleri mağdurları için onarımlar konusunda ilerici bir içtihat geliştirmekle tanınmaktadır. Uluslararası Ceza Mahkemesini oluşturan Roma Statüsü, Mağdurlar için Vakıf Fonu da olmak üzere, mağdurların katılımını ve onarımları güvence altına almaya yönelik usulleri de yargılamanın bir parçası olarak değerlendirir. Bazı yazarlar, bu normatif gelişmeyi, uluslararası ceza hukukundaki “onarıcı dönüş” olarak tanımlamıştır (Manjoo, 2017; Moffett ve diğerleri, 2019).

Şüphesiz, onarımlar, mağdurlara yönelik istismarı ve zararı kabul etmenin bir aracıdır; temel ilkelerinden biri mağdurları eşit koşullarda ve hak sahipleri olarak topluma geri kazandırmaktır. Bu açıdan onarımlar sadece hukuki bir hedef olarak görülemez, aynı zamanda politik bir amaçtır çünkü yurttaşlar olarak mağdurlar ile devlet arasındaki güveni yeniden tesis etmek için bir aracı temsil ederler (De Greiff, 2009; Roht-Arriaza ve Orlovsky, 2009). Bu, onarımları hem iddialı hem de gerekli bir araca dönüştürür. Onarımlar, hayatta kalanları eski yaşamlarına döndürmek ve iyileştirmek için ileriye dönük olmalıdır (Teitel, 2001; Roht-Arriaza, 2004; Lambourne, 2009).

Uluslararası İnsan Hakları Hukukunun Ağır İhlalleri ile Uluslararası İnsancıl Hukukun Ciddi İhlallerinin Mağdurlarının Başvuru ve Onarım Hakkına dair Temel İlke ve Esasların (2005) oy birliğiyle kabul edilmesi, onarımların ağır uluslararası suçlara verilen yanıtların temel bir bileşeni olarak giderek daha fazla kabul edildiğini göstermektedir. Bunlar, metnin devamında “Temel İlkeler” olarak anılacaktır (Buyse, 2009; Moffett, 2017). Bu ilkeler yeni yasal yükümlülükler yaratmaz, (fakat) bunun yerine uluslararası sözleşmelerde halihazırda mevcut olan mekanizmaları ve usulleri

sistematik hale getirir. Sonuç olarak, ilkeler, onarım tedbirlerinin uygulanması için genel bir kılavuz olarak görülmektedir (Ní Aoláin, O'Rourke ve Swaine, 2015).

İlkelere uygun olarak, onarımlar, zararın ağırlığı ve olayın koşullarıyla orantılı olmalıdır. Onarımlar, beş çeşit tedbiri kapsar: eski haline getirme, tazminat, iyileştirme, tatmin ve tekrarlanmama güvenceleri.

Onarım tedbirleri

Eski haline getirme	Bu tedbirler mağduru ihlalden önceki durumuna döndürmeyi amaçlar. Bu, özgürlüklerin, kimliğin, aile yaşamının ve yurttaşlığın iade edilmesini kapsar. Kişinin ikamet ettiği yere dönmesi, işine iade edilmesi ve varlıklarının geri verilmesi. Konutun, arazinin veya mülklerin iadesi veya bunun mümkün olmadığı durumlarda eşdeğer bir tazminat.
Tazminat	Mağdurlar fiziksel, duygusal, manevi zarar veya iş fırsatlarının kaybı, eğitim, adli yardım masrafları, tıbbi bakım, psikolojik ve sosyal hizmetlerden kaynaklanan ekonomik zarar için maddi tazminat almalıdır.
İyileştirme	Bu, tıbbi ve psikolojik bakımın yanı sıra, hukuki ve sosyal hizmetler yoluyla mağdurun ve ihlalden etkilenen diğer kişilerin sağlık durumunun iyileşmesine yardımcı olacak tedbirleri ve hizmetleri içerir.
Tatmin	Bu tedbirler mağdurların onurlarını iade etmeyi ve verilen zararı tanımayı amaçlar. Bunlar insan hakları ihlallerinin sonlandırılmasını ve kayıp mağdurların aranmasını, vakaların kabul edildiği resmi beyanları ve mağdurların itibarlarını, kamuya açık özürleri ve anma törenlerini vb. içerir.
Tekrarlanmama güvenceleri	Bu güvenceler, yargı bağımsızlığını güçlendirmek, kamu görevlilerine insan hakları eğitimi vermek, silahlı güçleri dağıtmak gibi yasal ve kamu politikası reformları dahil gelecekteki ihlallerin önlenmesini sağlayan devlet reformlarıdır.

Onarımlar, idari usuller veya yargı kararlarıyla uygulanabilir. İdari usuller, çok sayıda insan hakları ihlalleri mağdurları için onarım sunan, yargı dışı devlet politikalarıdır. Bu şekilde devlet, bir onarım politikası tanımlar, kapsayacağı ihlal türlerini, uygun mağdurları, usulleri, koşulları ve özel tedbirleri belirler. Peru'daki onarım programı, Kolombiya'daki Mağdurlar Kanunu ve Guatemala Ulusal Tazminat Programı idari formatlara örnek olarak verilebilir.

Yargısal onarımlar, somut bir olaya karşılık geldikleri için özel bir yapıya sahiptir. Yargı süreçlerinde onarımdan failin kendisi sorumlu olmalıdır. Ne var ki, onarımla ilgili uluslararası standartlar, failin mağduru önceki durumuna döndürmekle ilgili yükümlülüklerini yerine getirememesi halinde devletin yardım sağlamak için çaba

göstermesi gerektiğini vurgular (Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 2005; Genel Sekreter, 2014).

Uluslararası Ceza Mahkemesi, sanıkların yapamadığı durumlarda, uluslararası bağışlarla finanse edilen mağdurlar için Vakıf Fonu aracılığıyla mağdurlara onarım sağlamıştır. Ek olarak, insan haklarıyla ilgili uluslararası içtihat, birçok davada, failerin bireysel olarak insan haklarını ihlal etmesi durumunda bile devletin, ihlalleri önleyemeyerek suçtan sorumlu olarak değerlendirilebileceğini göstermiştir.² Kamboçya Mahkemesindeki Olağanüstü Dairelerin kabul ettiği gibi, bir başka olasılık, bir dayanışma göstergesi olarak mağdurlardan yana projeler yürütmek için ulusal ve uluslararası yetkililerden, sivil toplum kuruluşlarından ve diğer bağışçılardan finansman talep etmektir.

Dönüştürücü bir yaklaşım

Geleneksel olarak onarımın amacı, *restitutio in integrum*, veya hayatta kalanları ihlalden önceki ilk durumlarına döndürmektir. Yani bu ilke, ilk durumu yeniden kurmaya ve haklarının ihlali sonucunda mağdurun kaybettiği her şeyi iade etmeye çalışır (Moffett, 2017). Bu, örneğin ölüm veya kayıp vakalarında, her zaman mümkün değildir. Ayrıca, toplumsal ve ekonomik eşitsizliğin ağır koşullarından kaynaklanan çatışmalarda mağdurların yoksulluk, ayrımcılık ve şiddet durumuna döndürülmesi arzu edilmez (Roht-Arriaza, 2004; Lambourne, 2009).

Genel olarak, en yaygın onarım çeşidi, uygulanması ve izlenmesi en kolay tedbirlerden biri olan bireysel tazminattır. Ne var ki, tazminat, mağdurlara yönelik derin ve yapısal engelleri dönüştürmekte yetersiz kalıyor (Viaene, 2010; O'Rourke, 2013; Manjoo, 2017). Sonuç olarak, onarımın yönlendirici bir ilkesi olarak yalnızca eski haline getirme, giderek daha yetersiz görülmektedir; daha dönüştürücü bir yaklaşıma ihtiyaç vardır.

Dönüştürücü onarımlar, hak ihlallerini mümkün kılan ve kolaylaştıran toplumsal, ekonomik, kültürel veya politik koşulları ele alarak çatışmanın yapısal nedenlerini değiştirmeye çalışır. Bu tür bir onarım, hayatta kalanlar için uğradıkları hak ihlallerine zemin hazırlayan koşullardan bağımsız, yeni bir gelecek sunar (Lambourne, 2009; Brett ve Malagon, 2013). Bu yapısal koşullar, toplumsal cinsiyet ayrımcılığı, ırkçılık, yoksulluk, homofobi ve benzer köklü sorunları içerir. Zararın onarılması, daha adil ve kapsayıcı bir toplumun inşası ile birlikte yürütülmelidir (Uprimny ve Saffon, 2009). Bu

² Örneğin, bakınız Velázquez Rodríguez / Honduras davası:
http://www.corteidh.or.cr/docs/casos/articulos/seriec_04_esp.pdf.

görüŖ, dönüŖtürücü yaklaşımı geleneksel onarım bakışından ayırır. DönüŖtürücü onarım, doğası gereği, yalnızca hukuki yönlerin ötesine geçen daha geniş ve bütüncül bir vizyon sağlamak ve sosyoekonomik, kültürel ve toplumsal cinsiyet bağlamını da analiz etmek için disiplinler arası ekipler tarafından geliştirilmelidir.

DönüŖtürücü onarım, Birleşmiş Milletler Temel İlkelerinde belirtilen beş ana bileşenden biri olan tekrarlanmama güvencelerine odaklanır (Manjoo, 2017). Onarımlar, ihlallere yol açan eşitsizliği dönüŖtürmek için düzeltici adaletin ötesine geçmeli, sosyal hizmetler ve kalkınma girişimleri gibi dağıtıcı adalet tedbirlerini içermelidir (Uprimny Yepes, 2009).

DönüŖtürücü onarım kavramı son yıllarda daha fazla kabul görmekte ve Kolombiya'daki Mağdurlar Kanunu gibi idari onarım programlarının yanı sıra Amerikalılar-arası İnsan Hakları Mahkemesi gibi yargı organlarının kararlarında da benimsenmektedir. Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Kamboçya'daki Olağanüstü Daireler de dönüŖtürücü etkileri olabilecek tedbirlere hükmetmiştir.

Onarımda toplumsal cinsiyet merceği

Kadınların ve Kız Çocuklarının Başvuru ve Onarım Hakkına ilişkin Nairobi Bildirgesi'nde belirtildiği üzere, onarımlar kadınları etkileyen eşitsizlik ve ayrımcılık yapılarını dönüŖtürmeye katkı sağlamalıdır. 2017'de toplumsal cinsiyet uzmanları ve cinsel Ŗiddetten hayatta kalanların bir araya gelmesiyle ortaya çıkan bu bildirme, onarımların ekonomik tazminatın ötesine geçmesine ve kadınların yaşamlarını olumsuz etkileyen yapısal eşitsizliklerin ele alınmasına dair ihtiyacın altını çizer. Bildirme, onarımın yalnızca geçmişten gelen zararlarla mücadele etmemesini, geleceğe dair korku ve güvensizliği ortadan kaldırmak için çalışması gerektiğini vurgular. Bu anlamda, Bildirme, toplumsal ve hukuki reformlar, sağlık hizmetleri, eğitim gibi yollarla sosyal değişimin itici gücü olarak daha geniş bir onarım anlayışına yönelik ilk girişimdi (Couillard, 2007).

Amerikalılar-arası İnsan Hakları Mahkemesinin Ciudad Juárez, Meksika'daki bir dizi kadın cinayetine ilişkin "Campo Algodonero" davasında verdiği karar, bu doğrultudaki bir diğer önemli adımdır. Mahkeme, ihlallerin yapısal ayrımcılık bağlamında meydana gelmesi durumunda, onarımların gelecekteki ihlalleri önlemek için önceden mevcut olan durumu dönüŖtürmesi gerektiğini belirtmiştir. Diğer bir deyişle, normalde onarımın uygulanmasına rehberlik eden eski haline getirme ilkesi, ciddi eşitsizlik vakalarında, insan hakları alanının temelini oluşturan ayrımcılık yapmama ilkesini ihlal edecektir. Onarımlar, ayrımcılığı yaratan koşulların yıkılmasına yardımcı olmalıdır. Campo Algodonero kararı, kadınlara yönelik ayrımcılığı dönüŖtürmek için

onarım önlemi olarak kamu politikalarının tasarımı da dahil olmak üzere, tekrarlanmama güvencelerine hükmetti (Rubio-Marín and Sandoval 2011).

1325 sayılı Karar ve kadın, barış ve güvenlikle ilgili sonraki kararlar açık öneriler ve tavsiyeler içermiyor. Buna rağmen, 2467 sayılı Karar gibi diğer bazı kararlar cinsel şiddet için onarım ihtiyacından bahsetmektedir. CEDAW Komitesinin 30 sayılı Genel Tavsiye Kararı daha nettir ve “ulusal ve uluslararası mahkemeler veya idari onarım programları tarafından çözüm yoluna hükmedilmesine bakılmaksızın, çatışma sırasında maruz kalınan ihlaller için yeterli, etkili ve hızlı onarımları” emreder.

Tavsiye kararı, “Onarım tedbirleri, kadın hakları ihlalleri gerçekleşmeden önceki durumu yeniden tesis etmek yerine, kadınların haklarının ihlal edilmesine yol açan yapısal eşitsizlikleri dönüştürmeye, kadınların özel ihtiyaçlarını gözetmeye ve ihlallerin yeniden tekrarlanmasını önlemeye çalışmalıdır” diyerek dönüştürücü bir yaklaşımı benimser (Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi, 2013). Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin çatışmaya bağlı cinsel şiddete dair onarımlar üzerine yönlendirici notu (2014), onarımların dönüştürücü olması gerektiğini kabul eder. Yönlendirici nota göre, tek başına onarım, şiddetin derindeki nedenlerini dönüştüremeyebilir ancak önemli değişiklikleri harekete geçirebilir.

Dönüştürücü onarıma bir başka örnek, Kolombiya'daki Mağdurlar Kanunu'dur. Bu kanun onarımlar için idari bir program oluşturmasına ve bu nedenle adli bir yol takip edilmemesine rağmen, bu deneyim dönüştürücü yaklaşımın zorluklarına dair fikir verir. Kanun, arazinin iadesi, insani yardım, bireysel ve kolektif onarım ve mağdurların “uygun, yerinde, dönüştürücü ve etkili” bir şekilde onarımına yönelik girişimleri içerir (İçişleri ve Adalet Bakanlığı, 2011). Bununla birlikte, Mağdurlar Kanunu'nun uygulanması, dönüştürücü yaklaşımı hayata geçirmenin karmaşık olduğunu ve Sağlık, Eğitim ve Tarım Bakanlıkları gibi eşitsizliği dönüştürme kapasitesine sahip devlet kurumları arasında koordinasyon gerektirdiğini ortaya koymaktadır. Etkili bir koordinasyon olmadan, Mağdurlar Kanunuyla yürütülen onarımlar sadece tazminat ödemelerine odaklanmıştır. Toplumsal cinsiyet merceği, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini derinlemesine ele almadan esas olarak kadınlara odaklanmıştır (Weber, 2018a, 2019).

Onarımlar, kadınların karşı karşıya olduğu eşitsizliği ve ayrımcılığı dönüştürmek için farklı türlerdeki bireysel ve kolektif tedbirleri birleştirmelidir. Uğranılan zarar ile iyileşme süreci ve adalet arayışıyla bağlantılı maliyetler için tazminat yoluyla sağlanan bireysel onarımlara ek olarak, hasar gören altyapının, yolların, toplum merkezlerinin veya okulların yeniden inşası gibi kolektif onarımlar da önemlidir. Mülklerin yeniden yapılması veya arazinin iadesi gibi tekil tedbirler failden talep edilebilirken, sağlık hizmetleri ve kalkınma girişimleri, ihlallere yol açan koşulların dönüştürülmesiyle ilgili yükümlülük sahibi olan devletin katılımını gerektirir.

Nairobi Bildirgesi, genellikle kalkınma fırsatlarından yararlanmalarını önleyen belirli engellerle karşılaşan kadınlar ve kız çocukları için pozitif ayrımcılığa ihtiyaç duyulduğunu açıkça ifade eder. Sağlık hizmetleri, eğitim, üretim becerileri eğitimi, krediye veya toprağa erişim özellikle kadınlar için önemli olabilir. Kadınlar için liderlik geliştirme süreçleri veya kadınların ekonomik ve siyasi özerkliğini artırmaya yönelik tedbirler de düşünülebilir (Rubio-Marín, 2009b; Durbach ve Chappell, 2014; Lemaitre ve Sandvik, 2014). Bu tedbirler toplumsal cinsiyet eşitliğinin desteklenmesine katkı sağlayabilir ve böylece, gelecekte şiddetin önlenmesine yardımcı olmak için yalnızca uğranılan zararı gidermenin ötesine geçebilir (Cahn, Haynes ve Ní Aoláin, 2010).

Doğrudan mağdur olanlardan daha geniş bir grubun faydalandığı kolektif tedbirlerin onarıcı etkisini sürdürmek için dönüştürücü onarıma bir tür sembolik önem verilebilir (Uprimny Yepes, 2009). Örneğin, bir okul inşaatı söz konusuysa, altyapı, belli bir grup insanın uğradığı zarara karşılık okulun bir onarım tedbiri olduğunu kabul eden halka açık bir törenle teslim edilebilir. Mağdurların isimlerinin okula verilmesi veya okul inşaatının, eğitime erişim bakımından mağdurlara yönelik pozitif ayrımcılıkla birleştirilmesi de düşünülebilir.

Bununla birlikte, cinsel şiddet mağdurları için onarım, belirli kilit unsurları dikkate alınmalıdır. Cinsel şiddetin, diğer uluslararası suçlarda olduğu gibi, yalnızca bireysel değil aynı zamanda kitlesel ve kuşaklar arası etkileri de vardır. Bu etkiler, doğrudan mağdurlara ve topluluklarına fayda sağlayan bireysel ve kolektif tedbirlerle birlikte, bütüncül bir şekilde ele alınmalıdır.

Dönüştürücü onarım kavramı, onarımların ancak mağdurların durumlarında yapısal bir değişiklik yaratmaları halinde zararı gerçekten telafi edebileceğini kabul eder. Bu, mağdurların benzer bir şiddete tekrar maruz kalmamaları için toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin kökeninde yer alan yerleşik yapılarla mücadele etmek anlamına gelir. Dönüştürücü onarım, onarımların önemli bir bileşeni olarak tekrarlanmama güvencelerini içeren Birleşmiş Milletler Temel İlkeleriyle uyumludur. Bu dönüşüm için mağdurların savunmasız koşullarını – toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve sosyoekonomik açıdan – yapısal biçimde değiştirecek maddi tedbirlere ihtiyaç vardır. Cinsel şiddet suçlarının affedilmez olduğunu, mağdurların değil, failerin ve bu suçların meydana gelmesine yol açan toplumsal, politik ve kültürel sistemin suçlu olduğunu net bir şekilde kabul etmek önemlidir. Gelecek bölümde, uluslararası uygulamalara ve deneyimlere dayalı bazı somut onarım örnekleri açıklanmaktadır.

3. Cinsel şiddet mağdurları için onarım tedbirleri

Onarımlar, dönüştürücü bir yaklaşımla, doğrudan veya dolaylı olarak mağdurlara ve genel olarak topluma fayda sağlamalıdır. Bu, bireysel onarıma dair geleneksel bakış açısından farklıdır. Bazı vakalarda, insan hakları ihlallerinden hayatta kalanlar, sevdiklerinin ölümü nedeniyle tazminat aldıkları veya topluluk kültürü içinde bireysel tazminat aldıkları için suçluluk duymuştur (Viaene, 2010). Bireysel tazminat verilmesi, şiddete maruz bırakılan topluluklarda kızgınlığa, kıskançlığa ve toplumsal gerilimlere neden olabilir (Moffett ve diğerleri, 2019). Hollanda hükümeti sömürge savaşında eşleri ölen kadınlara tazminat verdiğiğinde, bu tedbir, topluluk liderlerinin tazminatı zorla yeniden dağıtmasıyla bile sonuçlandı (Immler, 2018).

Birçok ülkede, insan hakları ihlalleri sıklıkla bütün aileleri, toplulukları ve bölgeleri etkileyecek şekilde kitlesel olarak işlenir (Immler, 2018). Bu ihlaller, bireysel deneyimin ötesinde, hane halkı ve topluluk düzeyinde kitlesel etkiler yaratabilir. Bu nedenle, onarımların uluslararası suçlarda yaygın olan bu tür toplu zararları ele alması önemlidir (Moffett vd, 2019). Yüksek bir dayanışma düzeyinin ve topluluk algısının olduğu kolektif kültürlerde bu yaklaşım özellikle önemlidir (Viaene, 2010; Immler, 2018). Kolektif onarım, bireysel mağdurları ve uğradıkları özel zararı tespit etmekten kaçınmanın da bir yolu olabilir. Böylece cinsel şiddetten hayatta kalanların daha fazla damgalanması önlenir (Genel Sekreter, 2014).

Dönüştürücü bir bakış açısıyla, onarımlar, bireysel ve kolektif tedbirler dahil farklı formatları birleştirmelidir. Onarıcı etkilerini sürdürmek için kolektif tedbirlere bir miktar sembolik önem verilebilir; bunu yaparken belirli bir grup insana verilen özel bir zarara karşı uygulandıkları veya zarar gören mağdurların eşitliğini sağlayacak eylemlerle birleştirildikleri açıkça kabul edilmelidir (Uprimny Yepes, 2009). Nairobi Bildirgesi, çoğunlukla kalkınma fırsatlarından yararlanmalarını önleyen özel engellerle karşılaşan kadınlar ve kız çocukları için pozitif ayrımcılığa ihtiyaç olduğunu açıkça kabul eder.

Bu bölümde, uluslararası mahkemelerin hükmettiği ve idari usullerle uygulanan onarım deneyimlerine dayanarak, dönüştürücü yaklaşıma sahip onarım örnekleri sunulmaktadır. Bölüm, tazminat, eski haline getirme, iyileştirme, tatmin ve tekrarlanmama güvencelerini içeren bireysel ve kolektif onarımlara ayrılmıştır. Hiçbir vakada onarımların tamamen uygulanmadığını belirtmek önemlidir. Eksiksiz uygulama, onarımlara uyumdan sorumlu kuruluşların ve hükümetlerin önündeki en büyük zorluklardan biri olmaya devam etmektedir.

Bireysel tedbirler

Bireysel tazminatın amacı, ruhsal ve fiziksel sağlık hizmetleri, hukuki hizmetler, gelir kaybı, hamilelik masrafları ve evliliğin önündeki engeller veya iş fırsatlarının kaybedilmesi gibi manevi zararlar dahil olmak üzere, mağdurların giderlerini karşılamak ve verilen zararı onarmaktır (Ní Aoláin, O'Rourke ve Swaine, 2015). Castro Castro/Peru davasında, Amerikalılar-arası Mahkeme mağdurlara daha yüksek miktarda tazminat vererek cinsel şiddetin vahametini tanıdı. Bu davada mahkeme, tatmin tedbirleri ve tekrarlanmama güvencelerine ilaveten, kısmi veya tam engel durumlarına bağlı olarak mağdurların maddi zararlarına karşılık 10.000 ile 25.000 ABD doları arasında tazminata karar verdi. Ayrıca, maddi olmayan zarar için de 12.000 ila 20.000 ABD Dolarına hükmetti. Ek olarak, Mahkeme, tecavüze uğrayan mağdur için 30.000 dolar ve zorla çıplak bırakılan mağdurlar için ilave 10.000 dolar ödenmesine karar verdi (Rubio-Marín ve Sandoval, 2011).³ Bu bir miktar ilerleme anlamına gelmektedir. Mahkeme, önceki davalarda, cinsel şiddet komisyonu kurulmasına rağmen onarım kararlarını farklılaştırmamıştır (Guillerot, 2009; Rubio-Marín ve Sandoval, 2011).

Bir başka vakada, 2005 yılında Bosna Mahkemesi bünyesinde kurulan Savaş Suçları Dairesi kararlarında onarımlara yer vermeye başlamıştır. 2015'te bu daireler, zararlar için 15.000€ tazminata karar vererek, iki eski askeri personelin cinsel şiddet mağdurlarının onarımlarını karşılamasına hükmetmiştir (Durbach ve Geddes, 2017; TRIAL, 2017).

Uluslararası Ceza Mahkemesi, şimdiye kadar üç davada onarım kararı vermiştir. Bu davalarda cinsel şiddet suçlaması yer almamasına rağmen, Katanga ve Lubanga davalarında karar verilen onarımlar, bireylere ve topluluklara karşı işlenen ihlaller için verilen onarımlara örnek oluşturur. Sivil nüfusun öldürülmesi ve zulme uğraması ile mala zarar verme ve yağmalamayı içeren Katanga davasında⁴, Mahkeme, Katanga'nın onarımlar için toplamda 1.000.000 dolar vermesine hükmetti. Uluslararası Ceza Mahkemesi normlarına göre, onarımlar sanık tarafından sağlanmalıdır. Bu davada, Katanga'nın finansal kısıtlılıkları nedeniyle Mahkeme, Mağdurlar için Vakıf Fonu'na onarımları finanse etmek için uluslararası bağışlar gibi diğer kaynakları arama çağrısı yaptı ve Fonun bu tedbirleri uygulamak için Demokratik Kongo Cumhuriyeti yetkilileriyle eşgüdüm içinde çalışması talimatını verdi. Mağdurlar, yararlı olmadığı ve

³ Örneğin, bakınız Penal Miguel Castro Castro/Peru davası:

http://www.corteidh.or.cr/docs/casos/articulos/seriec_160_esp.pdf.

⁴ Bakınız, "Savcı/Germain Katanga" davasındaki onarım kararı https://www.icc-cpi.int/CourtRecords/CR2017_05121.PDF.

rahatsızlığa yol açtığını iddia ederek kolektif ve sembolik onarımları reddettiler (Moffett ve diğerleri, 2019). Bu karar, onarımların neler olabileceğinin belirlenmesinde mağdurların katılımının önemini vurgulamaktadır. Gelecek bölümde bu unsur tartışılacaktır. Kolektif onarım yerine, 297 mağdur için özünde sembolik bir miktar olarak 250 dolar tutarında bireysel tazminat onaylandı. Bu davada kolektif onarımların tahsis edilmesine yönelik çekincelere rağmen, böyle dört toplu tedbir kararı verildi ancak tedbirlerin odağında mümkün olduğunca bireysel mağdurlar vardı (Uluslararası Ceza Mahkemesi, 2017). Bu farklılığı bireysel olarak mağdurlara odaklanmayla uzlaştırmanın bir yolu, kolektif onarımlar içerisinde mağdurlara öncelikli muamelede bulunmaktır.

Maddi ve mali onarımlar, mağdurların hayatlarını yeniden kurmalarına yardımcı olmak için önemlidir. Buna rağmen, mağdurların, özellikle tazminatlarının bir kısmını veya tamamını paylaşmaları için kocalarından, çocuklarından veya diğer aile üyelerinden sık sık baskı gören kadınların zararlarını karşılamamanın en iyi yolunun tek bir ödeme olup olmadığı sorusu gündeme gelmiştir. Kadınlar, ayrıca, parayı kendi bireysel refahları yerine ailelerinin ihtiyaçları için harcama eğilimindedirler. Kadınların, onarımları almak için bir gereklilik olabilen banka hesaplarına erişimi genellikle daha azdır (Borer, 2009; Ní Aoláin, O'Rourke ve Swaine, 2015). Ek olarak, cinsel şiddete maruz bırakıldığı için para almak hassas bir konu olabilir ve damgalamaya, "fahişe" olmakla suçlanmaya yol açabilir (Rubio-Marín, 2009b, 2012; Genel Sekreter, 2014). Onarım kararlarında, bu baskıları hafifletmek ve daha uzun süreli destek sağlamak için tazminatın ömür boyu maaş şeklinde, aylık periyotlarla ödenmesi gerektiğini belirtmek tercih edilebilir.

Kolektif tedbirler

Uluslararası Ceza Mahkemesindeki Lubanga davasında, Mağdurlar için Vakıf Fonu, fiziksel ve psikolojik rehabilitasyon hizmetleri, mesleki eğitim ve gelir getirici faaliyetler dahil kolektif onarımların birçok çeşidini uygulamıştır. Benzer hizmetlere, eğitim desteğiyle birlikte Katanga davasında da karar verilmiştir (Mağdurlar için Vakıf Fonu t.y.). Mağdurlar için Vakıf Fonu, onarım kararları verilmeden önce bile, Uganda ve Demokratik Kongo Cumhuriyetinde psikolojik ve sosyoekonomik desteğe odaklanarak cinsel şiddet mağdurlarına kolektif tedbirler yoluyla fayda sağlamak için çalışmaya başlamıştı. Bu tedbirler, fistüllerin tedavisi, HIV testi ve üreme sağlığı hizmetleri gibi tıbbi desteği, iş eğitimi programlarını ve tecavüze uğrayan erkekler ile oğlan çocuklarını toplumla yeniden bütünleştirmek ve damgalamayı azaltmak için cinsel şiddet konusunda topluluğa yönelik farkındalık artırıcı programları içeriyordu. Bu, Vakıf Fonu'nun onarım, insani yardım ve bakım sağlama yetkisini yansıtmaktadır.

Ne yazık ki UCM'nin onarım kararları, cinsel şiddet mağdurlarına özel önem verildiğini göstermez. Nitekim mahkemede görülen bazı davalarda, meydana geldiğine dair delillere rağmen, suçlamalar arasında cinsel şiddete yer verilmemiştir. Bu boşluk, ceza stratejisiyle ilgili en yüksek karar alma düzeylerinde toplumsal cinsiyet uzmanlarının olması gerektiğini ortaya koymaktadır (De Brouwer, 2009). Ek olarak, gelecek bölümde tarif edilen iyileştirme hizmetlerinin varlığı dahil olmak üzere, kültürel hassasiyet mekanizmalarını da dahil etmek önemlidir. Son olarak, bu onarımların kolektif niteliği önemlidir. Uluslararası suçların duygusal etkileri bireysel değildir; bu suçlar, toplu olarak ele alınması gereken toplumsal bir gerçeklik oluşturur (Rombouts ve Parmentier, 2009). Bununla birlikte, cinsel şiddet vakalarında, daha toplum temelli stratejilere paralel olarak, mağdur kadınlar için deneyimlerini konuşacakları ve karşılıklı kabul ve dayanışmayla sonuçlanacak güvenli alanlar yaratmak önemli olabilir.

Campo Algodonero davasında, Amerikalılar-arası Mahkeme, mağdurlar – öldürülen kadınların aileleri – için ihtiyaç duyulduğu sürece tıbbi ve psikolojik hizmetlerin ve ilaçların ücretsiz sunulması yoluyla ruhsal ve fiziksel iyileştirme tedbirlerine karar verdi. Mahkeme, ayrıca, Meksika'nın toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin sonuçlarını tedavi etmek için özel eğitim almış, bu hizmetleri verebilecek nitelikte personel istihdam etmesine karar verdi (Rubio-Marín ve Sandoval, 2011). Bu bakımdan Mahkeme, yalnızca hizmetlerin içeriğinin değil, aynı zamanda hizmetlerin sunulma süreci ve biçiminin de önemli olduğunu kabul etmiştir. Amerikalılar-arası Mahkemenin daha sonra görüştüğü, toplumsal cinsiyete dayalı ve cinsel şiddetin yer aldığı davalarda maalesef dönüştürücü bir yaklaşım benimsenmemiştir (Rubio-Marín ve Sandoval, 2011).

Kızıl Kmer'in de dahil olduğu suçların görüldüğü Kamboçya Mahkemesi Olağanüstü Daireleri, onarım kararı verme yetkisi olan tek hibrit mahkemedir. Daireler tazminat vermez; bunun yerine kararları, psikolojik terapi ve topluluklarındaki mağdurlar ile failer arasında diyalog oluşturmak için alanların yaratıldığı yardımlaşma grupları gibi kolektif ve manevi tedbirlerle sınırlıdır. Bu kararlar, onarım tedbirleri kapsamında, dans ve fotoğraf sergileri gibi kültürel gösteriler dahil eğitim materyalleri ve anma faaliyetlerini de içermektedir. Bu davaların bir kısmında savcılık, bazı yaşlı mağdurların yaşam giderlerinin karşılanması için destek talep ederken, Daire bu talepleri kaynak yetersizliği gerekçesiyle reddetmiştir (Jeffery, 2014; Williams ve Palmer, 2016; Moffett ve diğerleri, 2019). Dolayısıyla, bütçeyle ilgili kaygılar nedeniyle sembolik tedbirlere öncelik verilebilir çünkü bu tedbirlerin maliyeti daha az olabilir. Ne var ki, Uluslararası Ceza Mahkemesi sembolik tedbirlere – ve suçun kabulü veya kamuya açık özürler gibi tedbirlere – öncelik vermemekte, bunun yerine daha çok parasal ve maddi onarımlara odaklanmaktadır (Mégret, 2009). Uygulamada,

Mahkeme, toplumun iyileşmesine yönelik faaliyetler gibi sembolik tedbirlere yer vermiştir (Chappell 2017). Kolektif tedbirler bölümünde detaylı açıklanan, maddi ve sembolik tedbirler arasındaki birbirini tamamlayan dinamikler, Kamboçyalı mağdurlarla yapılan bir ankette görülebilir. Ankete yanıt verenler, ancak sosyoekonomik ihtiyaçları karşılandıktan sonra bir anıtın inşa edilmesiyle ilgileneceklerini belirtmiştir (Jeffery, 2014).

Mahkeme kararları – devletin toprak taleplerini yeniden ele almasına hükmeden Guatemala'daki Sepur Zarco kararı hariç – kırsal kesimdeki kadınlar için önemli olan toprağa erişim meselelerini şimdiye dek ele almamıştır. Latin Amerika'daki toprak sahiplerinin en fazla yüzde 25'inin kadın olduğu tahmin edilmektedir (Leon, 2011). Bu, yerinden edildikten sonraki toprak taleplerini karmaşılaştırır ve kocasından ayrılan veya kocası ölen kadınları savunmasız bir duruma düşürür (Hovil, 2012). Kolombiya Mağdurlar Kanunu, kadınlara ve erkeklere tapu vererek arazilerin iadesini toplumsal cinsiyet merceğiyle ele alan az sayıdaki idari onarım programından biridir. Bununla birlikte, toprak mülkiyetiyle ilgili topluluğun düşünce yapısı ve toplumsal normlar değişmediği müddetçe tapu sahibi olmak yeterli değildir. Bunun için toprak mülkiyetinin algılanma biçiminin değişmesi ve hala yaygın olan kadınların kocalarına yardım ettiği görüşünden ziyade, kadınların tarımda çalışmasının eşit düzeyde değerli olduğunun kabul edilmesi gerekir. Toprağa erişim, bu nedenle, tapuların resmi olarak tahsisini farkındalık arttırıcı süreçler ve kadınların tarımsal faaliyetlerini geliştirmeye odaklanan tarımsal destek süreçleri ile birleştirmelidir (León, 2011; Weber, 2018a).

Bu hizmetlere ek olarak, sağlık ve eğitim çalışmaları gibi iyileştirme tedbirleri – hem mesleki eğitim hem de okuryazarlık – kadınlar için eğitim, liderlik ve güçlendirme süreçlerini içerebilir (Ní Aoláin, O'Rourke ve Swaine, 2015). Bu tedbirler, ayrıca, kadınların siyasi katılımının desteklenmesini de içerebilir. Kadın örgütlerine ve derneklerine, siyasi partilere fon verilmesi veya siyasi partilerde kadınlar için kota belirlenmesi bunlara örnek olabilir (Rubio-Marín, 2009b). Çatışmalarda Cinsel Şiddetle ilgili Damgalamaya Karşı Küresel Eylem için Birleşik Krallık İlkeleri, cinsel şiddetten hayatta kalanların kurduğu ve yerel, bölgesel ve küresel düzeyde faaliyet gösteren ağlar aracılığıyla destek ihtiyacına işaret eder (İngiltere Dışişleri Bakanlığı, 2017). Cinsel şiddet mağduru erkeklerle yapılan araştırma, hayatta kalanların deneyimleri hakkında konuşabilecekleri, dayanışmayı inşa edebilecekleri, cinsiyet kimliklerini yeniden tartışabilecekleri ve sosyoekonomik stratejiler arayabilecekleri alanlar yaratmak için mağdur destek gruplarının oluşturulmasının önemini göstermiştir (Shulz, 2019). Onarımlar, mağdurlar için bu tür karşılıklı destek alanlarının oluşturulmasına ve sürdürülmesine finansal ve lojistik katkı sağlayabilir.

İyileştirme hizmetlerinin bireysel olarak bir faile karşı açılan onarım davası yoluyla uygulanması daha zor olabilirken, failden talep edilen toplam para, mağdurlar için bir sosyal fon oluşturulması için değerlendirilebilir. Bu tür bir fon, mağdurların yararlanabileceği sosyal hizmetler, mikro kredi veya eğitim süreçleri için kullanılabilir. Gelir getirici projeler için girdi sağlanması, üretim faaliyetleri için küçük krediler, mağdurlar veya çocukları için okul bursu veya kadınların mikro finans kurumlarında hissedar olarak çalışması gibi başka alternatifler de düşünülebilir (Rubio-Marín, 2012). Devlet, eşitsizlik ve mağdurlara yönelik ayrımcılıkla mücadele etme sorumluluğuna uygun olarak, bu sosyal fona katkı verebilir. Sosyal fon, mağdurlarla diyalog içinde ve bir sonraki bölümde tarif edilen kılavuz ilkeler kullanılarak dağıtılmalıdır.

Kamu politikaları

Kamu politikaları ve programları, ihlallerin yinelenmemesinde önemli bir rol oynar. Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Lubanga davasında hükmettiği onarımlar kapsamında, eski çocuk askerlerle ilgili damgalama ve ayrımcılıkla mücadele etmek için bu kişilerin yaşadığı topluluklarda gezici faaliyetler içeren bir program onaylandı. Lubanga'nın yoksulluğu nedeniyle bu programı Mağdurlar için Vakıf Fonu yürütmektedir. Eski Kızıl Kmer liderleri Nuon Chea ve Khieu Samphan'a karşı açılan 002/02 sayılı davada, Kamboçya Mahkemesi Olağanüstü Daireleri eğitim materyallerinin geliştirilmesine karar verdi. Sanıkların yoksul olduğu açıklanmasına ve Dairelerin, Kamboçya Devletinin onarımları ödemesini doğrudan isteme yetkisi olmamasına rağmen mahkemenin iç işleyişine dair kurallar, ulusal ve uluslararası makamlardan, sivil toplum örgütlerinden ve diğer bağışçılardan dayanışma göstergesi olarak mağdurların yararına projeler yürütmelerini talep etmeye müsaade etmektedir.⁵ Kamboçya'dan bir STÖ, eğitim materyallerinin geliştirilmesi kararını uluslararası destekle, yaratıcı bir format kullanarak ve bu amaçla bir mobil uygulama geliştirerek hayata geçirdi. "Kızıl Kmer'in tarihi" adlı uygulama, Kamboçyalı gençleri ülkenin yakın geçmişi ve adalet, barış ve insan hakları gibi değerler konusunda eğitmek için ücretsiz indirilebilir. Uygulama, ayrıca, gençler ile Kızıl Kmer döneminden hayatta kalanlar arasında diyalogu teşvik etmeyi amaçlıyor (Jeffery, 2019). 45.000 ek indirme ile uygulama, okullarda eğitim amaçlı kullanılarak 60.000 öğrenciye ulaşmıştır. Toplumsal cinsiyet temelli ve cinsel şiddetle ilgili konular için de benzer bir program düşünülebilir. Bununla ilgili az sayıda uluslararası deneyim olmasına rağmen, cinsel şiddetin etrafındaki tabuları ve damgalamayı devam ettiren toplumsal normları ve toplumsal cinsiyetle ilgili kalıp yargıları değiştirmek için geliştirilebilecek

⁵ Bakınız Kamboçya Mahkemesi Olağanüstü Dairelerinin 002/02 sayılı davadaki kararı: https://drive.google.com/file/d/1lhBZcKxUlBjGsyCjpxGY_NQSlidWgxQ/view?ts=5c9c9cb3.

stratejilerden biri, yerel ve ulusal medya kuruluşlarıyla iş birliği yapmak olabilir (Rubio-Marín, 2012).

Amerikalılar-arası Mahkeme, Campo Algodonero davasında,⁶ Meksika'nın cinsel şiddet vakalarını soruşturma protokolünü iyileştirmesini ve standartlaştırmasını, İstanbul ve Minnesota uluslararası protokollerinde belirtilen standartları yükseltmesini ve kayıp kadınlar veya kız çocuklarının olduğu vakalara devletin yanıt verme hızını geliştirmesini emretti. Mahkeme, ayrıca, kayıp kadınlarla ilgili bir veri tabanının oluşturulmasına ve devam ettirilmesine, kadına yönelik şiddetin önlenmesi, soruşturulması ve kovuşturulması alanında çalışan personele yönelik kadın hakları yaklaşımına sahip ve toplumsal kalıp yargıları gidermeye odaklanan eğitimlerin verilmesine karar verdi (Rubio-Marín ve Sandoval, 2011). Bu onarımlar, Mahkemenin toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti üreten koşulların dönüşümü için gerekli gördüğü, ihlallerin tekrarlanmamasına yönelik tutumunu açıkça göstermektedir.

Sembolik onarım

Sembolik onarımlar, daha önce bahsedilen tatmin tedbirleri kategorisine girmektedir. Kamboçya Mahkemesi Olağanüstü Dairelerinin verdiği onarım kararları, ağırlıklı olarak sembolik yaklaşıma sahiptir: özür açıklamalarının yayımlanması ve hatanın kabulü, mağdurların uğradığı zararı kabul eden açıklamaların yayımlanması ve Dairelerin web sitesinde mağdurların isimlerinin yayımlanması. Onaylanmayan ancak Kamboçya Mağdurlar Kanunu'nda yer alan sembolik onarımlar kapsamına giren bir tedbir, mağdurlar için ulusal anma gününün ilan edilmesidir. Mağdurlar bir diyalog ve müzakere sürecinin ardından özür açıklamasının yazılma sürecine katılabilirlerse, sorumluluk ve bağışlama açıklamaları onlar için daha önemli olabilir (Moffett ve diğerleri, 2019). Amerikalılar-arası Mahkeme, parasal olmayan onarım tedbirlerini geliştirmesiyle bilinir. Mahkeme, örneğin, anıtların inşa edilmesine, kayıpların aranmasına ve suçların soruşturulmasına, emniyet güçleri için insan hakları eğitimi programlarının geliştirilmesine ve sorumluluğu kabul eden ve af dileyen basın açıklamalarına karar vermiştir. Bununla birlikte, Campo Algodonero davasından önce Mahkeme, bu olayların gerçekleştiği açıkça kanıtlanmış olsa bile cinsel şiddet davaları için özel onarımlar talep etmemiştir (Rubio-Marín ve Sandoval, 2011).

Kmer liderlerine karşı açılan 002/02 sayılı dava, zorla evlendirme suçunu da ele almıştır. Zorla evlendirme üzerine bir dans gösterisi yapılarak bu suça onarımlarda yer verilmiştir (Moffett ve diğerleri, 2019). Genç nesiller dahil olmak üzere daha geniş bir kitleye ulaşma kapasitelerini düşündüğümüzde, bu örnekler, kültürel ifadelerin

⁶ Bakınız González ve diğerleri ("Campo Algodonero") / Meksika kararı: http://www.corteidh.or.cr/docs/casos/articulos/seriec_205_esp.pdf.

bir onarım türü olarak değerlendirilmesinin önemini vurgulamaktadır. Böyle bir onarım, şiddet ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle ilgili damgalamanın ve toplumsal normların dönüşümüne katkı sunar ve cinsel şiddet gibi suçlarla ilgili tabuyla mücadele eder (Williams ve Palmer, 2016). Onarımlar, kadın cinselliğinde namusa odaklanan katı normları değiştirerek cinsel şiddetin topluluk içindeki anlamını dönüştürmeye katkı yapmalı ve suçla bağlantılı utancın mağdurdan faile kaydırılmasına yardımcı olmalıdır (Duggan ve Abusharaf, 2006; Rubio-Marín, 2012).

Bazı mahkemeler ve diğer geçiş dönemi adaleti mekanizmaları, mağdurlara yönelik onarımlara örnek olarak törenler gibi geleneksel uygulamaları kullanmıştır. Örneğin, Hakikat Komisyonu ve Doğu Timor Ağır Suçlar Birimi, “nahe biti bo’ot” uygulamasına dayanan, failerin, mağdurların ve yaşlıların bir araya geldiği bir topluluk uzlaşma süreci yürütmüştür. Bu süreç, “lisan” adlı geleneksel ritüellerden oluşan ve gün boyu süren bir törenle sona erer. Bu törenin kendisi, ihlallerden etkilenen topluluğun ruhsal ve fiziksel dengesini yeniden tesis edecek bir anlaşmaya varmak için mağdurlarla birkaç ay sürebilen müzakere ve katılım sürecinin doruk noktasıdır. Tören, genellikle failin mağdura yönelttiği kamuya açık bir özür ve sembolik onarımlarla sonuçlanır. Bu onarımlar mücevher veya toplum hizmeti olabilir. Karara uyulmaması, hapis cezası ile sonuçlanır (Moffett ve diğerleri, 2019). Kolombiya’daki Mağdurlar Kanunu kapsamındaki idari onarım programları, cinsel şiddet mağduru kadınların yaratıcı eylemler ve törenler gibi kendi sembolik onarım tedbirlerini tasarlamaları için güvenli alanlar sağlar ve ardından bu tedbirlerin hayata geçirilmesi için gereken kaynakları sunar (Mağdurlara Yardım ve Onarım Birimi, 2016). Kanun, ayrıca, tarihsel hafızayı kolektif ve bütüncül onarımların bir bileşeni olarak kabul eder. Ulusal Tarihsel Hafıza Merkezi, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet üzerine – konu odaklı ve belli alanlardan deneyimlerin yer aldığı – ve hakikat arayışı ile toprak mücadelesindeki kadınların liderliğini anlatan çeşitli raporlar yayımlamıştır. Komisyon, ayrıca, ülkedeki eşcinsellerin, biseksüellerin ve transların maruz kaldığı belirli şiddet türleriyle ilgili de bir doküman yayımlamış ve geçiş dönemi adaleti alanında toplumsal cinsiyetin daha az çalışılan bir yönünü tanımlamıştır (Bueno-Hansen, 2018).

Yollar, toplum merkezleri, okullar gibi hasar gören altyapının yeniden inşa edilmesi, kolektif onarımlara örnek olarak gösterilebilir. Bu onarımlar sağlık bakımı, üretim becerilerini geliştirme, kredilere veya toprağa erişim gibi kadınlar için özel öneme sahip hizmetleri veya tedbirleri içerebilir. Kadınların liderliğini geliştirmeye ve ekonomik ve siyasi özerkliğini artırmaya yönelik süreçler diğer olası tedbirlerdir (Rubio-Marín, 2009b; Durbach ve Chappell, 2014; Lemaitre ve Sandvik, 2014). Bu tedbirler toplumsal cinsiyet eşitliğinin teşvik edilmesine katkı yapabilir ve böylece, gelecekte yaşanabilecek şiddetin önlenmesine yardımcı olmak için, yalnızca hasarın

onarılmasının ötesine geçer (Cahn, Haynes ve Ní Aoláin, 2010). Kolektif tedbirler bu nedenle daha etkili ve anlamlı araçlardır; bir okul veya sağlık kliniği inşa etmek, genellikle stratejik ve uzun dönemli yatırımlara yetişmeden acil ihtiyaçlara harcanan bireysel tazminat ödemesinden daha büyük ve kalıcı bir etkiye sahip olabilir (Toplumsal Cinsiyet Adaleti için Kadın Girişimi, 2014).

Her şeye rağmen, kolektif onarımların uygulanmasının bazı dezavantajları vardır. Kolektif yaklaşım, işlenen farklı suçların ayrımlarını bulanıklaştırabilir ve bu nedenle, kadınların özgün deneyimlerini gizleyebilir (Ní Aoláin, O'Rourke ve Swaine, 2015). Bu yaklaşım, cinsel şiddet mağduru kadınların yaşayabildiği damgalamanın savuşturulmasına yardımcı olabilirken, özellikle toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin ve bunu tetikleyen toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kabul edilmesi fırsatı kaçırılabilir. Sıklıkla dile getirilen bir itiraz, kolektif onarımların her zaman onarım olarak görülmemesidir (Moffett ve diğerleri, 2019). Bu iddia, binaların veya altyapının yeniden yapılması veya sağlık ve eğitim hizmetleri gibi kolektif onarımların çoğunlukla kalkınma girişimleri gibi görünmesinden kaynaklanmaktadır. Kalkınma hizmetlerinin sağlanması, devletin temel bir yükümlülüğüdür ve dolayısıyla bu müdahaleler, devletin onarım kisvesi altındaki temel yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğinin basit bir ölçüsüdür. Bu tedbirleri eleştirenler, mağdurların ve mağdur olmayanların hizmetlerden aynı şekilde yararlandığını ve bu nedenle onarımların, belirli bir hasarın ardından mağdurları önceki durumuna getirmeye çalışan güçlendirici ögesini ve normatif özelliğini kaybetme eğiliminde olduğunu ileri sürmektedir (Hamber, 2000; Roht-Arriaza ve Orlovsky, 2009; Waldorf 2012; Urban Walker, 2016).

4. Dönüştürücü Onarım için Kılavuz İlkeler

Yukarıda açıklandığı üzere, onarımlar, onarıcı etkileri ve iyileşmeyi sağlamak için mağdurlarla katılımcı bir süreç yürütülerek belirlenmelidir (Brandon, Hamber ve Palmary, 2009). Bu mesele göz önüne alındığında, etkili dönüştürücü onarımların geliştirilmesi ve uygulanması için bazı hususların incelenmesi önemlidir. Bu bölümde, onarımların tasarlanma ve uygulanma süreçlerinde dikkate alınması gereken bazı kılavuz ilkeler yer almaktadır.

Mağdurların tespit edilmesi

Onarımların tanımlanmasında kilit konu, mağdurun tespit edilmesidir. Eskiden beri, ceza davalarında ve idari yargılamalarda verilen onarım kararlarında, onarımlar doğrudan mağdura, yani ihlale uğrayan kişiye sağlanır. Örneğin, Uluslararası Ceza Mahkemesinde görülen Lubanga davasında topluluğa yönelik onarım talepleri, onarımların sadece mağdurlara yönelik olması gerektiği gerekçesiyle ilk başta reddedilmişti. Fakat daha sonra, Mağdurlar için Vakıf Fonu, aynı davada daha

kapsamlı tedbirleri içeren bir topluluk programını uygulamaya karar verdi. (Moffett ve diğerleri, 2019). Bu örnek, ciddi suçlara yönelik onarımlarla ilgili tartışmadaki ve bunların doğrudan mağdurlara mı odaklanması ya da daha geniş bir grubu kapsayacak şekilde genişletilmesi mi gerektiği konusundaki doğal bir gerilimi açığa çıkarmaktadır. Cinsel şiddet vakalarında mağdurun doğrudan suçtan etkilenen kişi olduğu açık gibi görünse de bu vakalarda hakikat daha karmaşık olabilir. Toplumsal cinsiyetle ilgili mevcut namus normlarına göre, mağduriyet doğrudan mağdur olan kişiden partnerine ve hatta “kendi” kadınlarını koruyamadıkları için topluluklarının namusunun etkilendiğini düşünen bütün topluluğa aktarılır. Onarımlar, namusu kadın cinselliğinde merkezi bir unsur olarak yücelten katı normları değiştirerek ve cinsel şiddetin toplum içindeki anlamını dönüştürerek bu kolektif toplumsal boyutu da ele almalıdır (Rubio-Marín, 2012).

Daha önce de belirtildiği gibi, cinsel şiddetin kadınlar üzerinde ağır sosyoekonomik etkileri olabilir. Sonuç olarak, hayatta kalanların çocukları genellikle yoksulluk içinde büyür ve bu nedenle onlar da dolaylı mağdur olur. Bu bakımdan, onarımların hem doğrudan hem de dolaylı mağdurlara fayda sağlaması önemlidir (Rombouts ve Parmentier, 2009). Son olarak, cinsel şiddet sonucu doğan çocuklar ve ergenler genellikle göz ardı edilen bir gruptur. Cinsel şiddetle ilgili bazı tartışmalarda onlardan dolaylı mağdur olarak bahsedilirken, genel olarak onarımları hak edecek kadar mağdur bir grup olarak değerlendirilmemektedirler (Sanchez Parra, 2018). Nairobi Bildirgesi, mağdur kavramının daha geniş düşünülmesi gerektiğini kabul eder.

Bu tartışmada net bir şekilde görülüyor ki, cinsel şiddet mağduru kavramı doğrudan mağdur olan kişiden daha fazlasını kapsar. Bazı yazarlar, gerçekleşen ihlalin analizi yerine, yol açtığı zarara dayanan onarımları kimlerin hak ettiğini analiz etmenin farklı bir yolunu önermiştir. Değerlendirmenin merkezi bir parçası olarak zarara bakmak, onarımların ihlalin aile veya topluluk alanı içindeki etkilerini ele almasına imkan verir ve mağdurlarla duygusal bağları olan kişilerin yer aldığı “zarar gören topluluklar” aracılığıyla sosyal, toplumsal ve aile ilişkilerinin önemini kabul eder (Guillerot, 2009; Manjoo, 2017). Bu bakış açısı, aynı şiddet eyleminin kadınları ve erkekleri farklı şekilde etkileyebileceğini kabul eder (Rubio-Marín, 2009b; Rombouts ve Parmentier, 2009). Hatta özel ve kamusal alanlara birlikte bakılarak bir “zarar ağrı” bile analiz edilebilir. Bu yaklaşım, kamusal alandaki siyasal şiddetin özel alanda da zarar – örneğin, ev içi şiddet veya kadınları fuhuşa zorlayabilecek derin yoksulluk – doğurabileceğinin farkındadır. Bu sonuçlar, cinsel şiddetin domino etkisidir (Duggan ve Jacobsen, 2009; O'Rourke, 2015). İhlallerin etkisi, doğrudan mağdur olanların ötesine geçme eğilimindedir ve zarar anlayışının, hem doğrudan hem de dolaylı açıdan mağdur olanları içermek için daha kapsamlı bir şekilde inşa edilmesi gerekir. Bu anlayış, istemedikleri veya bunu kamuya açık bir şekilde yapamadıkları için tespit edilmeyen

mağdurları kapsayabilir (Toplumsal Cinsiyet Adaleti için Kadın Girişimi, 2012). Onarımlara dönüştürücü bir yaklaşım, ihlallerin gerçekleşmesine izin veren yapıları dönüştürmek anlamına gelir. Bu kavram altında, onarım tedbirlerinin, sosyal çevrelerine de hitap edebilmek için doğrudan ve dolaylı mağdurların ötesine geçmesi gerektiği açıktır.

Zararın kabul edilmesi

Mağdurların ihtiyaçlarına yanıt veren uygun onarım mekanizmalarını tasarlayabilmek için öncelikle cinsel şiddetin neden olduğu zararı tespit etmeliyiz. Bu, mağdurların yer aldığı katılımcı bir süreçle gerçekleştirilen bir zarar değerlendirmesi ile yapılabilir. Bölüm 1’de belirtildiği üzere, toplum, birey, aile ve topluluk düzeyinde etkileri olan fiziksel sağlık – üreme sağlığı dahil – ve zihin sağlığı gibi konularda zararların yaşanması olasıdır. Ayrıca, birey, aile ve topluluk düzeyinde doğrudan ve dolaylı sosyoekonomik hasarlar da olabilir. Zararı anlamak, uluslararası insan hakları standartlarında yer alan eski kavramlarla sınırlandırılmaz. Bu değerlendirme, ayrıca, kültürel olarak tanımlanmış zararları ve yaş, engellilik, etnik köken vb. ile ilgili olabilecek belirli etkileri de dikkate almalıdır. Zarar tespit edildikten sonra, soruşturmaya ve dosyalara eklenebilecek delilleri toplamak için bir plan uygulanmalıdır. Bu delil, keşfe dahil edilmelidir. Bu süreç, aynı zamanda, olası sorumlulukları anlamaya ve onarımlar için kullanılacak ekonomik kapasiteyi belirlemeye hizmet edebilir.

Olayların meydana geldiği daha geniş bağlamı, eşitsizlik örüntülerini ve toplumsal cinsiyetle ilgili ihlalleri tespit etmek önemlidir. Guatemala’daki silahlı çatışma vakasında, örneğin, Tarihsel Hafızanın Kurtarılması Projesi (REMHI, 1998) ve Tarihi Aydınlatma Komisyonu (CEH, 1999) zarar ve hasarların tespitine bir temel oluşturması için çatışma sırasında gerçekleşen sistematik cinsel şiddet örüntülerini belgelemiştir.

Uluslararası deneyim – Amerikalılar-arası Mahkemenin uygulamalarına ve Genel Sekreterin çatışmaya bağlı cinsel şiddete dair onarımlar üzerine yönlendirici notuna (2014) dayanarak – cinsel şiddet davalarında ispat yükünün düşük tutulmasını önermektedir. Uluslararası Ceza Mahkemesi, “olasılık dengesinin” cinsel şiddet davalarındaki onarım taleplerini ispatlamak için yeterli olduğunu açıklarken, Amerikalılar-arası Mahkeme, ispat yükünü mağdurlardan devlete kaydirmiştir. Genel bağlamı tanımlamak, meydana gelen cinsel şiddet olaylarına dair sunulan kanıtların güçlenmesine yardımcı olur (Rubio-Marín ve Sandoval, 2011; Genel Sekreter, 2014). Eylemlerin tespit edilmesi, onarım talep edilen zararın tespit edilmesine doğru atılan bir adımdır.

Maddi zararların belirlenmesi ve hesaplanması önemlidir. Örneğin, gelir kaybının değerini o bölgedeki ve zamandaki ortalama ücretlere bakarak hesaplamak mümkündür. Bu hesabı doğrulamak için farklı alanlardan uzmanların görüşlerine başvurulabilir veya başka mahkemelerin içtihatları değerlendirilebilir. Uluslararası Ceza Mahkemesi, örneğin, hasar tutarlarını hesaplamak için suçların işlendiği bölgede çalışan STÖ'lerden bilgi istemiştir. Katanga Davasında Mahkeme, çeşitli STÖ'lere danışmış ve sonunda, yıkılan evlerin ortalama değerini 600\$ olarak hesaplamıştır. Bu davada, fiziksel zarar için ödenecek tazminat, sağlık giderleri standartlarına göre hesaplanmış ve ateşli silah yaralanmaları için 250 dolarlık bir miktar belirlenmiştir. Uluslararası Ceza Mahkemesi, psikolojik hasarlar için ödenecek tazminatı belirlemek amacıyla Amerikalılar-arası Mahkemenin içtihadını incelemiş ve mağdur ile aile üyesi arasındaki akrabalık derecesine bağlı olarak, ölenlerin aile üyelerine 4000 ila 8000 dolar verilmesini kararlaştırmıştır. Toplulukları saldırıya uğrayan mağdurlar için 2000 dolarlık bir miktar belirlenmiştir.⁷ Amerikalılar-arası Mahkeme, onarım taleplerini destekleyecek delillerle ilgili bazı iyi uygulamalara imza atmıştır. Campo Algodonero/Meksika davasında⁸ Mahkeme, bunu belgeleyen özel deliller olmadığında bile mağdurların çalıştığını ve maaş aldıklarını varsaymıştır (Rubio-Marín ve Sandoval, 2011). Bu davada Mahkeme, özel bir konutta çalışan bir işçinin aylık maaşının 2600 dolar olacağını hesaplamış ve bu miktarı, aile üyelerinin mağdurun ölümü nedeniyle kaybettiği gelecekteki maaşların toplamını hesaplamak için kullanmıştır. Diğer meslekler için de benzer hesaplar yapılmıştır.

BM Genel Sekreterinin Yönlendirici Notu (2014), ev içi emeği ücretsiz görülen kadınların kaybettiği geliri hesaplamak zor olabileceği için belli bir toplumsal cinsiyet merceğine sahip bir yöntemin kullanılmasını tavsiye eder. Örneğin, cinsel şiddet eylemi olmasaydı mağdurun hane gelirinin yarısını alacağı varsayımı üzerinden bir hesap yapılabilir. Mağdurun yaşamına ve arzularına verilen zararın farkına varmak ve ihlaller olmasaydı kazanabileceği maaşı hesaplamak da önemlidir. Bu, amaçladığı akademik kariyerini tamamlamış ve herhangi bir kesinti olmaksızın iş deneyimi kazanmış olsaydı alabileceği ücretlerin hesaplanması anlamına gelir.

Özel hasarların tespit edilmesi ve bunların ekonomik maliyetlerinin hesaplanması sürecinde mağdurların katılımı oldukça önemlidir. Uygun tedbirleri yalnızca mağdurlar değerlendirebilir. Örneğin, eski hale getirme tedbirleri söz konusuysa, mağdurlar, ülkelerindeki topraklarını ve evlerini geri almayı mı yoksa güvenliklerini korumak için başka bir yerden arazi ve konut almayı mı tercih edeceklerine karar vermelidir. Mağdurlara istedikleri iyileştirme hizmetlerinin türü konusunda

⁷ Bakınız, "Savcı/Germain Katanga" davasındaki onarım kararı: https://www.icc-cpi.int/CourtRecords/CR2017_05121.PDF.

⁸ Bakınız, González ve diğerleri ("Campo Algodonero") / Meksika kararı: http://www.corteidh.or.cr/docs/casos/articulos/seriec_205_esp.pdf.

danışırken de özen gösterilmelidir. Hizmetler nitelikli olmalı, uzmanlar tarafından sağlanmalı ve mağdurların erişebileceği bölgelerde olmalıdır.

Onarımlar, bireysel ve kolektif maddi ve sembolik tedbirleri içermelidir (Bu tedbirlerin yarattığı gerilimlere dair tartışmalar hakkında daha fazla bilgi için kolektif tedbirler bölümüne bakınız). Bu formatlar birçok onarım programı ve girişimi için bir zorluk olmaya devam etmesine rağmen, bu, gerçekten bütüncül bir onarımı uygulamanın önemini göstermektedir. Ek olarak, onarımlar hassas bir denge kurmalıdır: ele aldıkları suçlar bakımından kapsamlı olmalı ancak sağladıkları faydalar bakımından da ince detaylara sahip olmalıdır. Tercihen bu tedbirlerin diğer onarımlarla içsel, diğer geçiş dönemi adaleti mekanizmalarıyla dışsal tutarlılığı olmalıdır. Temel İlkeler, onarımların, toplumsal cinsiyet veya etnik köken gibi mağdurların suçu nasıl deneyimlediklerini etkileyen ve etkilerinden kurtulma fırsatlarını sınırlandıran belirli özellikleri nasıl değerlendirmesi gerektiğini ele almamaktadır.

Amerikalılar-arası Mahkeme, doğrudan mağdur olanların ötesindeki bireyler ve gruplara onarım sağlanması bakımından önemli bir içtihat üretmiştir. Cantoral Benavides/Peru gibi bazı davalarda, mağdurların aile üyeleri zarar gören taraflar arasında kabul edilmiştir. De la Cruz Flores/Peru gibi diğer davalarda, doğrudan mağdur olanların aile üyelerinin kendileri de mağdur olarak kabul edilmiştir.⁹ Bununla birlikte, onarımlar için tahsis edilen miktarlarda, mağdur veya zarar gören taraf olarak kabul edilen aile üyeleri arasında ayırım yapılmamıştır. Sadece mağdurlar ile akrabaları arasındaki özel ilişkilere ve meydana gelen zarara göre farklılıklar yaşanmıştır. Aile üyesinin mağdur için adalet talep etmek amacıyla özel çaba gösterdiği veya aile üyelerinin çocuklar olduğu yakın aile davalarında miktarlar daha yüksekti. Daha önce de açıklandığı gibi, cinsel şiddetin kadınlar için ağır sosyoekonomik etkileri olabilir. Bu, onların çoğunlukla yoksulluk içinde büyüyen çocuklarını da etkiler. Dolayısıyla, en azından, onarımlarda mağdurların çocukları da mağdur olarak kabul edilmeli ve belirli onarım türlerinden yararlanmalıdır. Cinsel şiddetin mağdurların çocukları ve diğer aile üyeleri üzerindeki etkisini göstermek amacıyla, doğrudan ve dolaylı mağdurlarda yaratılan hasarı tespit edecek özel bir psikolojik tarama yapılması önemlidir.

Suçtan ve Yetki İstismarından Mağdur Olanlara Adaletin Sağlanmasına Dair Temel Prensipler Bildirisine göre, insanların etnik köken, dil, ırk, din veya uyruk gibi özel bağlarla bir araya geldiği gruplar gibi kolektifler de mağdur olabilir (Rombouts ve Parmentier, 2009). Amerikalılar-arası Mahkeme, bu inanışla, kitlesel insan hakları ihlallerinin topluluğun geçim kaynaklarına ve yaşam biçimlerine zarar verebileceğini belirterek Moiwana Topluluğu/Surinam örneğinde olduğu gibi, kolektiflere karşı

⁹ Bakınız Cantoral Benavides/Peru kararı: http://www.corteidh.or.cr/docs/casos/articulos/Seriec_88_esp.pdf ve De la Cruz Flores/Peru kararı: http://www.corteidh.or.cr/docs/casos/articulos/seriec_115_esp.pdf.

açılan davaları kabul etmiştir. Bu davada Mahkeme, topluluğun sosyoekonomik koşullarının iyileştirilmesi için onarım kararı verdi (Jeffery 2014).¹⁰ Cinsel şiddetin veya zorla kaybetmeyle bağlantılı suçların topluluğun yaşamını etkilediğini göstermek için, topluluğa veya topluluğun kültürel hayatına verilen zararı açıklayabilecek uzman antropologları sürece dahil etmek önemlidir. Guatemala'da meydana gelen çatışmadaki mağdurların çoğu, talep edilen onarımlara erişebilen yerli gruplara mensuptu. Guatemala'daki Sepur Zarco davasında, farklı alanlardan gelen bilirkişilerden yararlanılması, suçların işlendiği bağlamı ve en önemlisi bu suçların mağdurlar, onların toplulukları ve kültürleri üzerindeki kalıcı etkisini doğrulamak ve göstermek bakımından çok önemliydi (Burt 2019). Tarih, ordu, sosyoloji, psikoloji, tıp, antropoloji ve toplumsal cinsiyet gibi alanlardan uzmanları içerebilecek bu bilirkişi tanıklığı, bu hasarları telafi etmek ve suçların önünü açan yapıyı dönüştürmek için talep edilen onarım tedbirlerini anlatmak ve desteklemek için olmazsa olmazdır.

Onarım tedbirlerinin oluşturulma süreci

Onarımlar, mağdurlara açıkça konuşabileceklerini, ihtiyaç ve beklentilerini ifade edebileceklerini hissettiren güvenli alanlarda oluşturulmalıdır. Toplumsal cinsiyete özgü etkileri tartışabilmek için kadınlar ve erkekler ayrı gruplarda çalışabilir. Erkeklerin de cinsel şiddet mağduru olabileceğini ve özellikle etkilenen bir grup olarak mağdur kadınların oğullarıyla paralel çalışabileceklerini kabul etmek önemlidir. Ayrıca, onarımların tasarlanma, uygulanma ve izleme süreçlerinde multi disiplinler ekiplerin de yer alması gerekir. Bu ekipte avukatların yanı sıra sürecin ilerleyen dönemlerinde bilirkişilik yapabilecek antropologlar ve psikologlar bulunur. Mağdurlarla çalışan ve onlarla etkileşimi olan tüm personel, toplumsal cinsiyet meseleleriyle ilgili uygun bir şekilde eğitim almalı, ihlalleri ve onarımları toplumsal cinsiyet bakışıyla inceleme kapasitesine sahip olmalı, cinsel şiddetin toplumsal, psikososyal ve fiziksel etkilerini, yeniden mağdurlaştırma riskini ve önleme stratejilerini hesaba katmalıdır. Son olarak, kadınların, katılımlarını kısıtlayan daha fazla bakım sorumlulukları olabilir. Kadınların özgür ve eşit koşullarda katılımını sağlamak için çocuk bakım hizmetleri düşünülmelidir.

Çalışma ekibine antropologların dahil edilmesi sürecin kültürel hassasiyetini geliştirmek için bir strateji olabilse de bireylere ve adalet sisteminin uygulayıcıları ile mağdurların kullandıkları farklı kavramları, söz biçimlerini ve sahip oldukları dünya görüşlerini "tercüme edebilecek" aracı kuruluşlara yer vermek de önemlidir (Merry, 2006). Yerel örgütlerle iş birliği yapmak mağdurlarla güveni tesis etmeye, yerel bağlamı anlamaya ve önemli bağlantılar kurmaya yardımcı olabilir (Moffett ve diğerleri, 2019). Bununla birlikte, bu örgütlerin mağdurların temsilcisi değil de aracısı

¹⁰ Bakınız Moiwana Community/Surinam kararı:
http://www.corteidh.or.cr/docs/casos/articulos/seriec_124_esp1.pdf.

olduğundan ve onarımların, başkalarının bu görüşlere ilişkin yorumlarından çok mağdurların görüşlerine göre tasarlandığından emin olmak önemlidir. Kültürel hassasiyetle ilgili bir diğer önemli husus, önceden belirlenmiş gündemler ve programları dayatmak yerine mağdurların karar alma süreçlerinin biçimine ve takvimine saygı duymaktır.

Ceza davası sürecinde mağdurlarla iletişim kurmak ve beklentileri makul düzeyde tutmak önemlidir. Araştırmalar, usul adaleti algısı – yani onarım sürecinin adil olduğu fikri – oluşturmak için mağdurlarla iletişimi ve görüşmeyi sürdürmenin önemli olduğunu göstermiştir (Atuahene, 2014). Bu, mağdurların yer aldığı topluluklara periyodik ziyaretler gerçekleştirmek veya video konferans gibi diğer iletişim mekanizmalarını kurmak için kaynak gerektirir (Moffett ve diğerleri, 2019). Mağdurlar, ayrıca istediklerinde adalet sisteminin uygulayıcıları, aracı kişiler veya örgütlerle iletişim kurma fırsatına sahip olmalıdır. Bu, özellikle bu görüşmeye en fazla dahil olan topluluk lideri veya mağdurlar için kaynak gerektirebilir. Kaynakların bir bölümü, iletişim maliyetlerini karşılamak için telefon sözleşmelerine aktarılabilir (Atuahene, 2014). Her davanın belgelenmesi ve sistematik hale getirilmesi de dikkatle düşünülmeli ve planlanmalıdır. Ceza davası süreçleri, hikayelerini defalarca anlatmaya zorlayarak, mağdurları yeniden mağdur edebilir. Aynı soruları gereksiz yere tekrar etmekten kaçınmak için tüm dava sürecinin açık bir şekilde belgelenmesi önemlidir.

Onarımların hedefi ve kapsamına ilişkin gerçekçi beklentiler oluşturmak için iletişim şarttır. Uluslararası Ceza Mahkemesinin Lubanga davasında karar verdiği gibi, idari onarım programlarında bazı mağdurlar, onarımlarla ilgili gerçeği veya onarımların sağlanma hızını anladıklarında hayal kırıklığına uğramış ve hatta kandırıldıklarını hissetmiştir (De Waardt, 2013; Crosby, Lykes ve Caxaj ,2016; Chappell, 2017; Weber, 2019). Dönüştürücü olarak ilan edilen fakat sonuçları hedefin çok altında kalan onarımlarda bu etki artabilir. Bu riskler dikkate alındığında, gerçekçi olmayan beklentiler yaratmamak için onarımlara yönelik bütçe parametrelerini en başından itibaren net bir şekilde belirlemek oldukça önemlidir. Mağdurları sürecin başından itibaren uyarmak, neticede hakimlerin onarımları tanımlamaktan sorumlu olduğunu ve tedbirlerin davacıların talep ettiklerinden oldukça farklı görünebileceğini açıklamak da kritik öneme sahiptir. Aslında, onarımlar, Lubanga davası örneğinde olduğu gibi savunmanın itirazından sonra bile değiştirilebilir (Chappell, 2017). Son olarak, yerel düzeyde, topluluklara yönelik daha geniş bir iletişim stratejisinin olması önemlidir. Bu, odak grupları veya yerel medya stratejilerini kullanarak sürecin başından itibaren cinsel şiddetle bağlantılı damgalamanın üzerine gidilmesini sağlar. Savcılıkların iletişim birimleri, böyle bir stratejinin tasarımında davacı örgütler ile

davaya dahil olan yerel örgütler, psikologlar ve antropologlarla eşgüdüm içinde çalışabilir.

Mağdurların katılımı

Onarımların tasarımlarına mağdurların katılımı büyük önem taşır. Onarımların gerçek ihtiyaçlarına cevap vermesini sağlamak için mağdurlara eşit koşullarda kulak verilmelidir. Kadınların ve erkeklerin mağdur ve eşit yurttaşlar olarak değerlendirilmesi, görüşleri dürüstçe dikkate alınan, sesleri gerçekten duyulan, diyalog ve müzakereye değer bulunan paydaşlar olarak görülmesi önemlidir. Onarımların siyasi hedeflerinden biri, devlet ile yurttaşlar arasında güveni ve kapsayıcı ilişkileri yeniden tesis etmek olmalıdır (Hamber ve Wilson, 2002; Duggan ve Abusharaf, 2006; Mégret, 2009; MacLachlan, 2013). Bu, kendi başına bir iyileştirme yöntemi de olabilir ve mağdurların politika tasarımına aktif katılarak güçlendikleri bir süreci beraberinde getirebilir (Rubio-Marín, 2009a; Williams ve Palmer, 2016; Manjoo, 2017).

Ne yazık ki, bu katılım pratiğinin nasıl şekillendirileceğine dair az sayıda özel kılavuz vardır. Çoğu zaman bu katılım, mağdurlara geçiş dönemi adaleti konusunda danışmaktan bahsetmekle sınırlıdır. Fakat istişare, danışılan kişilerin görüşlerinin mutlaka dikkate alınacağı anlamına gelmez. Birçok durumda katılım, mağdurların görüşlerine değer verildiği izlenimini yaratmak için kullanılır; oysa karar zaten verilmiştir. Bu dinamik, mağdurlarda hayal kırıklığı ve güçsüzlük duygularını yoğunlaştırabilir ve devlete güveni yeniden tesis etme sürecini baltalayabilir. Katılımın zaman aldığı ve mağdurların iş için kullanabilecekleri bu zamanı katılıma harcadığını düşününce, bu konu daha hassas hale gelmektedir (Cooke ve Kothari, 2001; Gaventa, 2004; Hickey ve Mohan, 2004; Kapoor, 2004). Söz konusu olan dönüştürücü onarımlarsa mağdurların katılımı istişarenin ötesine geçmelidir. Genellikle kentlerde bulunan devlet kurumları ve sivil toplum örgütleri, mağdurlarla diyalog alanlarını onarımların tasarlanmasına çok az vakit ayırarak belirler. Bu kuruluşlar genelde eğitim düzeyi düşük olan mağdurlar için anlaşılması zor formatlar ve yöntemler kullanır. Bu yöntemler, mağdurların sosyoekonomik ve kültürel gerçekliğini sahiden dikkate almamaktadır. Bu riskleri önlemek için mağdurların katılımını sağlamak amacıyla kullanılacak yöntemin dikkatlice düşünülmesi önemlidir. Resim ve görüntülerle zaman çizelgesi oluşturma, sorun ve çözüm ağaçları veya nehirleri hazırlama, fotoğraf, çizim veya drama gibi okur yazarlık becerileri gerektirmeyen çok çeşitli katılımcı yöntemler vardır.

Süreç, farklı aşamalara ayrılabilir. Başlangıç grubu aşaması çalışma hedeflerini tartışır ve kilit bir tartışma sorusu oluşturur. Sorular şunları içerebilir: “sizin ve çocuklarınızın hayatında yapısal bir iyileşme gerçekleşmesi için neler gerekir?” veya “onurlu bir yaşam deyince aklınıza ne geliyor ve düzgün bir hayat yaşamak için temel

ihtiyaçlarınız nelerdir?”. İkinci aşamada, her katılımcıya, bu soruyu yanıtlamasına yardımcı olacak bir görsel veya ürün (resim, fotoğraf, kolaj, vb.) yaratması amacıyla bireysel çalışabilmesi için zaman verilir. Daha sonra küçük gruplarda veya tek bir geniş grupta tartışma yürütülür ve her katılımcı kendi çalışmasını sunar. Bu sunumlar grup tartışmasını yönlendirir ve olası onarım tedbirleri için fikir verir. Bütçe parametreleri dahilinde bir dizi uygulanabilir onarımı belirlemek amacıyla, mağdurların ihtiyaçlarının sınıflandırıldığı ve önceliklendirildiği ve bu ihtiyaçları en iyi şekilde karşılayabilecek onarım tedbirlerinin tanımlandığı ortak bir çalışma yapılabilir. Bu tedbirler, büyük bir bütçe gerektirmeyen ancak güçlendirici etkisi olabilecek törenler veya anmalar gibi simgesel eylemlerle tamamlanabilir. Sonraki toplantılarda onarım planı geliştirilebilir ve konsensüs oluşturulabilir.

Bu yaratıcı ve katılımcı yöntemlerin çeşitli faydaları vardır. Daha geleneksel mülakatlarda veya odak gruplarda bazı kişiler diğerlerinden daha fazla konuşma eğilimindedir. Topluluklarda erkekler lider rolü ve kamusal roller üstlendiğinden, bu durum özellikle kadınlar arasında yaygındır. Kadınlar kendi fotoğraflarını ve çizimlerini sunma konusunda kendilerine güvendiği için katılımcı ve yaratıcı yöntemler topluluk önünde konuşmanın önündeki engelleri kaldırabilir. Katılımcı ve yaratıcı yöntemlerin kullanılması, ayrıca, mağdurlara önceliklerini belirleme ve paylaşmak istedikleri deneyimlere karar verme konusunda daha fazla kontrol sağlayarak, onları yeniden mağdur etmekten kaçınmanın da bir yolu olabilir (Weber, 2018b). Ortak deneyimler ve ihtiyaçlarla ilgili grup tartışmaları, daha fazla anlayış ve dayanışma sağlayabilir (Molloy, 2007). Bu, bir grup mağduru güçlendirmeye yönelik bir adım olabilir ve nihai onarımların uygulanmasını izleme ve talep etmede bu grupların daha öncü bir rol oynamalarına zemin hazırlayabilir (Sikkink ve diğerleri, 2015). Bu formatlar, sürecin kendisini iyileştirme ve güçlendirmenin bir parçası yapar. Uygulamada, bu dinamikler için zaman, yemek ve seyahat masraflarını karşılamak için kaynak, yaratıcı katkı, katılımcıların güvenli ve kendilerini ifade edebileceklerini hissettiği uygun alanlar ve mağdurlarla gerçekten katılımcı bir şekilde çalışacak, toplumsal cinsiyet ile cinsel şiddet konularında güçlü bir farkındalığa sahip kolaylaştırıcılar gerekir.

Adalet sisteminin uygulayıcılarının ve mağdurların avukatlarının, geçiş dönemi adaletiyle ilgili, kaynağını Batı kültüründen alan geleneksel kavramlara ve bakış açılara dayalı olası tedbirleri önceden tanımlamaktan kaçınmak için açık fikirli olmaları ve geniş bir yelpazedeki olası onarımları göz önünde bulundurmaları önemlidir. Bu görüşler, mağdurun bakış açısına ve dünya görüşüne göre daha anlamlı ve iyileştirici olan onarımların dikkate alınmasını sınırlar (Ní Aoláin, O'Rourke ve Swaine, 2015; Rudling, 2019). Önceki kısımda ifade edildiği gibi, iyileştirme hizmetlerinin kültüre duyarlı olması gerektiğini de dikkate almak önemlidir (Genel

Sekreter, 2014; Duggan ve Jacobsen, 2009). Örneğin, travma ve travma sonrası stres gibi olgular, tedavi edici bir strateji olarak konuşmaya odaklanan Batı psikolojisinden gelme eğilimindedir. Bu tedavi türü, ihlallerin etkisini anlama biçimleri farklılaşan ve bu etkileri tedavi etmek ve azaltmak için doğal ilaç ve tedavi ile masaj ve dans gibi beden tekniklerinin de yer aldığı özgün kültürel yöntemlere sahip Latin Amerika'nın yerli kültürlerine yabancı olabilir. İhlallerle zarar gören ruhsal dengenin yeniden kurulması için ritüellerin ve törenlerin kullanımı önemli olabilir (Viaene, 2013). Bu olasılıkları tartışmak için bu alanları açmak önemlidir.

Birinci bölümde belirtildiği gibi, toplumsal damga, cinsel şiddet mağdurlarının üzerinde ağır bir yük oluşturabilir. Onarımlar, suçla ilgili kalıp yargıları, damgalamayı ve tabuları ele alarak ve toplumsal cinsiyet normları ve ilişkileriyle ilgili düşünceleri dönüştürerek bu ağır yükün kaldırılmasına yardımcı olabilir. Bununla birlikte, onarımlar aynı zamanda cinsel şiddet mağdurlarını tespit eder ve bu, mağdurların suç hakkında sessiz kalması durumunda damgalanmalarına yol açabilir. Cinsel şiddet konusundaki tabuları dönüştürmek için sessizliği bozmak önemlidir ancak bu mağdurlara rağmen yapılamaz (Rubio-Marín, 2012). Dolayısıyla, onarım tedbirleri, cinsel şiddetin vahameti hakkında eğitim ve iletişim eylemlerini içermelidir.

Onarım kararları ve uygulamanın izlenmesi

Onarım planının nasıl oluşturulduğunu yargıçlara ayrıntılı bir şekilde açıklamak önemlidir. Bu, yaşam hedeflerini, sosyal katılımı ve toplum katılımını gözetken bireylerin yanı sıra, hane halkı ve topluluk kolektifleri için doğrudan ve dolaylı zararın açıklanmasını gerektirir. Farklı uzmanlardan veri ve bilgi toplamak bu nedenle önemlidir. Yargıçların dönüştürücü onarımı toplumsal cinsiyet merceği ve kültürel uygunluk ile anlamalarını sağlamak için mağdurların temsilcileri duruşmalara davet edilebilir ve onlara, onarımın önemini ve özellikle bu tedbirleri neden talep ettiklerini yargıçlara anlatma fırsatı verilebilir.

Onarım kararı verildikten sonra, hüküm, gerçekçi beklentiler oluşturmak için mağdurlara net bir şekilde tebliğ edilmelidir. Karar, toplumsal gerilimleri gidermek için topluluğun daha geniş kesimiyle de paylaşılmalıdır. Dönüştürücü onarımların en büyük sorunlarından biri, bunların uygulanmasıdır. Dönüştürücü onarımlar konusunda çığır açan bir dava olarak kabul edilen Campo Algodonero kararı bile Meksika hükümetinin talep edilen programları uygulamasıyla sonuçlanmamıştır (Manjoo, 2017). Bu, bir izleme ve uygulama stratejisinin kapsama dahil edilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu konudaki literatür oldukça azdır. Kolombiya'da hükümet, USAID fonlarını kullanarak, idari onarım programlarının uygulanmasını izlemesi için ABD'den bir üniversiteyle anlaşmıştır (Sikkink ve diğerleri, 2015). Bu

değerlendirme, farklı onarım tedbirlerine uyuma öncelik verilmesine ve kesin tarihler belirlenmesine ihtiyaç olduğunu ortaya çıkarmıştır. Uygulama ve izleme planı, mağdurlar ve sürece eşlik eden örgütler de dahil bütün paydaşlarla konsensüs içinde oluşturulmalıdır.

Bir komite, uygulamayı takip etmek ve öncelikleri belirlemek için düzenli olarak toplanabilir. Ayrıca, bu komite onarımların uygulanmasını sağlayacak faaliyetleri hayata geçirmek ve raporlamak için ceza hakimi ile belirli aralıklarla buluşabilir. Mağdurların, diğer hak sahipleri ve kuruluşlarla birlikte bu komiteye doğrudan katılımları kritik öneme sahiptir. Komite toplantıları mağdurların topluluklarının yakınında yapılmalıdır. Böylece, mağdurların katılımı kolaylaşır ve tedbirlerin nasıl uygulandığını ilk elden doğrulayabilirler. Onarım tedbirlerinin kalkınma girişimlerini ve temel hizmetlerin sunumunu içerebileceği düşünüldüğünde, komite bu müdahalelerin uygulanmasından sorumlu devlet kurumlarından temsilcileri de içermeli ve bu kurumları ilerleme kaydetmekten sorumlu tutmanın yollarını belirlemelidir. Mağdurlar, örgütleri ve onlara eşlik eden hak sahipleri, çalışmaların ve izlemenin etkisiz olduğu durumlarda seslerini duyurabilecekleri bir mekanizmaya sahip olmalıdır.

Onarımların izlenmesi, tedbirlerin uygulanmasını değerlendirmenin ötesine geçmelidir ki onarımların etkisi de incelenebilsin. Önceki bölümde bahsedilen Hollanda vakasından alınan derslerden biri, onarım tedbirlerinin uygulanmasının topluluk içinde gerilimlere yol açabileceği ve hatta mağdurlar için olumsuz etkiler veya tehditler yaratabileceğiydi (Immler, 2018). Bu riskler, damgalama nedeniyle cinsel şiddet vakalarında daha yaygındır. Sonuç olarak, onarımları izleme süreci, mağdurlara, onarımların aileleri ve toplulukları üzerindeki etkisini özgürce tartışmak için adalet sisteminin uygulayıcıları ve hak sahipleriyle bir araya gelecekleri güvenli alanlar sağlamalıdır. Bu alanlarda, onarımların etkileriyle baş etmek için sosyal ve toplumsal farkındalığı arttırma stratejilerinin yanı sıra, yeni psikososyal ve iyileştirici stratejiler de ortaya çıkabilir.

Son olarak, onarımlara yönelik dönüştürücü yaklaşımın insan hakları alanında nispeten yeni olduğunu belirtmek önemlidir. Bazı eleştirmenler, fazla iddialı olabilecek hedeflerle geçiş dönemi adaletinin kapasitesini zorlama riski konusunda uarmakta ve onarımları kapsamlı kalkınma programlarıyla karıştırmanın tehlikesine dikkat çekmektedir (De Greiff, 2009; Duthie, 2011; Waldorf, 2012). Buna rağmen, onarımlar yapısal eşitsizliğin üzerine gitmezse, mağdurların gerçek hayatları üzerindeki etkileri de sınırlı olacaktır. Dönüştürücü onarımlar, mağdurların yaşamları üzerinde kalıcı ve derin bir etki bırakmak ve gerçek toplumsal etkiler yaratmak için düzeltici ve dağıtıcı adaletle bağ kurmalıdır (Uprimny Yepes, 2009; Cahn, Haynes ve Ní Aoláin, 2010).

Kaynakça

- Birleşmiş Milletler Genel Kurulu. 1985. "Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power."
- Atuahene, Bernadette. 2014. "The Importance of Conversation in Transitional Justice: A Study of Land Restitution in South Africa." *Law and Social Inquiry* 39 (4): 902–37.
- Baines, Erin K. 2015. "'Today, I Want to Speak Out the Truth': Victim Agency, Responsibility, and Transitional Justice." *International Political Sociology* 9 (4): 316–32.
- Boesten, Jelke. 2010. "Analyzing Rape Regimes at the Interface of War and Peace in Peru." *International Journal of Transitional Justice* 4 (1): 110–29.
- Borer, Tristan Anne. 2009. "Gendered War and Gendered Peace: Truth Commissions and Postconflict Gender Violence. Lessons from South Africa." *Violence Against Women* 15 (10): 1169–93.
- Brett, Roddy, and Lina Malagon. 2013. "Overcoming the Original Sin of the 'Original Condition': How Reparations May Contribute to Emancipatory Peacebuilding." *Human Rights Review* 14 (3): 257–71.
- Brouwer, Anne Marie de. 2009. "What the International Criminal Court Has Achieved and Can Achieve for Victims/Survivors of Sexual Violence." *International Review of Victimology* 16 (2): 183–209.
- Buckley-Zistel, Susanne, and Magdalena Zolkos. 2012. "Introduction: Gender in Transitional Justice." In *Gender in Transitional Justice*, edited by Susanne Buckley-Zistel and Ruth Stanley, 1–33. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Bueno-Hansen, Pascha. 2018. "The Emerging LGBTI Rights Challenge to Transitional Justice in Latin America." *International Journal of Transitional Justice* 12 (1): 126–45.
- Burt, Jo-marie. 2019. "Gender Justice in Post-Conflict Guatemala: The Sepur Zarco Sexual Violence and Sexual Slavery Trial." *Critical Studies* 4: 63–96.
- Buyse, Antoine. 2009. "Home Sweet Home? Restitution in Post-Conflict Bosnia and Herzegovina." *Netherlands Quarterly of Human Rights* 27 (1): 9–26.
- Cahn, Naomi, Dina Haynes, and Fionnuala Ní Aoláin. 2010. "Returning Home: Women in Post-Conflict Societies." *University of Baltimore Law Review* 39: 339–69.
- Chappell, L. 2014. "Conflicting Institutions and the Search for Gender Justice at the International Criminal Court." *Political Research Quarterly* 67 (1): 183–96.
- Chappell, Louise. 2017. "The Gender Injustice Cascade: 'Transformative' Reparations for Victims of Sexual and Gender-Based Crimes in the Lubanga Case at the International Criminal Court." *International Journal of Human Rights* 21 (9): 1223–42.

- Clark, Fiona, and Caroline O.N. Moser. 2001. *Victims, Perpetrators Or Actors? Gender, Armed Conflict and Political Violence*. London: Zed Books.
- Clark, Janine Natalya. 2014. "A Crime of Identity: Rape and Its Neglected Victims." *Journal of Human Rights* 13 (2): 146–69.
- Cockburn, Cynthia. 1998. *The Space Between Us: Negotiating Gender and National Identities in Conflict*. London: Zed Books.
- . 2004. "The Continuum of Violence: A Gender Perspective on War and Peace." In *Sites of Violence: Gender and Conflict Zones*, edited by Wenona Giles and Jennifer Hyndman, 24–44. Berkeley: University of California Press.
- Kadına Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi. 2013. "General Recommendation No. 30 on Women in Conflict Prevention, Conflict, and Post-Conflict Situations." United Nations.
- Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi. 2000. "Resolution 1325." New York.
- Cooke, Bill, and Uma Kothari. 2001. "The Case for Participation as Tyranny." In *Participation: The New Tyranny?*, edited by Bill Cooke and Uma Kothari, 1–15. London: Zed Books.
- Couillard, Valérie. 2007. "The Nairobi Declaration: Redefining Reparations for Women Victims of Sexual Violence." *International Journal of Transitional Justice* 1 (3): 444–53.
- Crosby, Alison, M. Brinton Lykes, and Brisna Caxaj. 2016. "Carrying a Heavy Load: Mayan Women's Understandings of Reparation in the Aftermath of Genocide." *Journal of Genocide Research* 18 (2–3): 265–83.
- Dancy, Geoff, and Eric Wiebelhaus-Brahm. 2015. "Bridge to Human Development or Vehicle of Inequality? Transitional Justice and Economic Structures." *International Journal of Transitional Justice* 9 (1): 51–69.
- Duggan, Colleen, y Adila M. Abusharaf. 2006. "Reparation of Sexual Violence in Democratic Transitions: The Search for Gender Justice." In *The Handbook of Reparations*, edited by Pablo De Greiff, 623–49. Oxford: Oxford University Press.
- Duggan, Colleen, and Ruth Jacobsen. 2009. "Reparation of Sexual and Reproductive Violence: Moving from Codification to Implementation." In *The Gender of Reparations: Unsettling Sexual Hierarchies While Redressing Human Rights Violations*, edited by Ruth Rubio-Marín, 121–61. Cambridge: Cambridge University Press.
- Durbach, Andrea, and Louise Chappell. 2014. "Leaving Behind the Age of Impunity: Victims of Gender Violence and the Promise of Reparations." *International Feminist Journal of Politics* 16 (4): 543–62.
- Durbach, Andrea, and Lucy Geddes. 2017. "'To Shape Our Own Lives and Our Own World': Exploring Women's Hearings as Reparative Mechanisms for Victims of Sexual Violence Post-Conflict." *International Journal of Human Rights* 21 (9):

1261–80.

- Duthie, Roger. 2011. "Afterword: The Consequences of Transitional Justice in Particular Contexts." *In Transitional Justice: Global Mechanisms and Local Realities after Genocide and Mass Violence*, edited by Alexander Laban Hinton, 249–56. New Brunswick: Rutgers University Press.
- Eastmond, Marita, and Johanna Mannergren Selimovic. 2012. "Silence as Possibility in Postwar Everyday Life." *International Journal of Transitional Justice* 6 (3): 502–24.
- Enloe, Cynthia. 2000. *Maneuvers: The International Politics of Militarizing Women's Lives*. Berkeley: University of California Press.
- İngiltere Dışişleri Bakanlığı. 2017. "Principles for Global Action: Preventing and Addressing Stigma Associated with Conflict-Related Sexual Violence." London. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/645636/PSVI_Principles_for_Global_Action.pdf.
- Fulchiron, Amandine, Olga Alicia Paz, and Angélica López. 2011. *Tejidos Que Lleva El Alma: Memoria de Las Mujeres Mayas Sobrevivientes de Violación Sexual durante El Conflicto Armado*. Guatemala City: ECAP, UNAMG, F&G Editores.
- Gaventa, John. 2004. "Towards Participatory Governance: Assessing the Transformative Possibilities." *In Participation: From Tyranny to Transformation? Exploring New Approaches to Participation in Development*, edited by Samuel Hickey and Giles Mohan, 25–41. London: Zed Books.
- Gready, Paul, and Simon Robins. 2014. "From Transitional to Transformative Justice: A New Agenda for Practice." *International Journal of Transitional Justice* 8 (3): 339–61.
- Greiff, Pablo De. 2006. "Introduction. Repairing the Past: Compensation for Victims of Human Rights Violations." *In The Handbook of Reparations*, edited by Pablo De Greiff, 1–20. Oxford: Oxford University Press.
- . 2009. "Articulating the Links Between Transitional Justice and Development: Justice and Social Integration." *In Transitional Justice and Development. Making Connections*, edited by Pablo De Greiff and Roger Duthie, 28–75. New York: Social Science Research Council.
- Guillerot, Julie. 2009. "Reparaciones Con Perspectiva de Género." OACNUDH México.
- Hamber, B. 2000. "Repairing the Irreparable: Dealing with the Double-Binds of Making Reparations for Crimes of the Past." *Ethnicity & Health* 5 (3–4): 215–26.
- Hamber, Brandon, and Ingrid Palmay. 2009. "Gender, Memorialization, and Symbolic Reparations." *In The Gender of Reparations: Unsettling Sexual Hierarchies While Redressing Human Rights Violations*, edited by Ruth Rubio-Marín, 324–80. Cambridge: Cambridge University Press.

- Hamber, Brandon, and Richard A. Wilson. 2002. "Symbolic Closure Through Memory, Reparation and Revenge in Post-Conflict Societies." *Journal of Human Rights* 1 (1): 35–53.
- Hayner, Priscilla B. 2001. *Unspeakable Truths: Confronting State Terror and Atrocity*. New York: Routledge.
- Hickey, Sam, y Giles Mohan. 2004. "Towards Participation as Transformation: Critical Themes and Challenges." In *Participation: From Tyranny to Transformation? Exploring New Approaches to Participation in Development*, edited by Samuel Hickey and Giles Mohan, 3–24. London: Zed Books.
- Hovil, Lucy. 2012. "The Nexus between Displacement and Transitional Justice: A Gender-Justice Dimension." In *Transitional Justice and Displacement*, edited by Roger Duthie, 329–59. New York: Social Science Research Council.
- Immler, Nicole. 2018. "Hoe Koloniaal Onrecht Te Erkennen? De Rawagede-Zaak Laet Kansen En Grenzen van Rechtsherstel Zien." *BMGN - Low Countries Historical Review* 133 (4): 57–87.
- Uluslararası Ceza Mahkemesi. 2017. "Katanga Case: ICC Trial Chamber II Awards Victims Individual and Collective Reparations." <https://www.icc-cpi.int/Pages/Item.aspx?Name=pr1288>. 2017. <https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=pr1288>.
- Jeffery, Renée. 2014. "Beyond Repair?: Collective and Moral Reparations at the Khmer Rouge Tribunal." *Journal of Human Rights* 13 (1): 103–19.
- . 2019. "Taking Transitional Justice to Cambodia's Youth." *The Interpreter*. 2019. <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/taking-transitional-justice-cambodia-youth>.
- Jones, Adam. 2006. "Straight as a Rule: Heteronormativity, Gendercide, and the Noncombatant Male." *Men and Masculinities* 8 (4): 451–69.
- Kapoor, Ilan. 2004. "Concluding Remarks: The Power of Participation." *Current Issues in Comparative Education* 6 (2): 125–29.
- Kent, Lia. 2014. "Narratives of Suffering and Endurance: Coercive Sexual Relationships, Truth Commissions and Possibilities for Gender Justice in Timor-Leste." *International Journal of Transitional Justice* 8 (2): 289–313.
- Kirby, P. 2013. "How Is Rape a Weapon of War? Feminist International Relations, Modes of Critical Explanation and the Study of Wartime Sexual Violence." *European Journal of International Relations* 19 (4): 797–821.
- Lambourne, Wendy. 2009. "Transitional Justice and Peacebuilding after Mass Violence." *International Journal of Transitional Justice* 3 (1): 28–48.
- Laplante, Lisa J. 2008. "Transitional Justice and Peace Building: Diagnosing and Addressing the Socioeconomic Roots of Violence through a Human Rights Framework." *International Journal of Transitional Justice* 2 (3): 331–55.

- Lemaitre, Julieta, and Kristin Bergtora Sandvik. 2014. "Beyond Sexual Violence in Transitional Justice: Political Insecurity as a Gendered Harm." *Feminist Legal Studies* 22 (3): 243–61.
- León, Magdalena. 2011. "La Desigualdad de Género En La Propiedad de La Tierra En América Latina." In *Du Grain à Moudre. Genre, Développement Rural et Alimentation*, edited by C. Verschuur, 189–207. Berne: Commission Nationale Suisse pour l'UNESCO.
- MacLachlan, Alice. 2013. "Gender and Public Apology." *Transitional Justice Review* 1 (2): 126–47.
- Mani, Rama. 2008. "Editorial: Dilemmas of Expanding Transitional Justice, or Forging the Nexus between Transitional Justice and Development." *International Journal of Transitional Justice* 2 (3): 253–65.
- Manjoo, Rashida. 2017. "Introduction: Reflections on the Concept and Implementation of Transformative Reparations." *International Journal of Human Rights* 21 (9): 1193–1203.
- Mégret, Frédéric. 2009. "The International Criminal Court and the Failure to Mention Symbolic Reparations." *International Review of Victimology* 16: 127–47.
- Merry, Sally Engle. 2006. "Transnational Human Rights and Local Activism: Mapping the Middle." *American Anthropologist* 108 (1): 38–51.
- Mertus, Julie. 2004. "Shouting from the Bottom of the Well: The Impact of International Trials for Wartime Rape on Women's Agency." *International Feminist Journal of Politics* 6 (1): 110–28.
- Miller, Zinaida. 2008. "Effects of Invisibility: In Search of the 'Economic' in Transitional Justice." *International Journal of Transitional Justice* 2 (3): 266–91.
- Adalet ve Hukuk Bakanlığı. 2011. "Decreto 4800 de 2011 'Por El Cual Se Reglamenta La Ley 1448 de 2011 y Se Dictan Otras Disposiciones.'"
- İçişleri ve Adalet Bakanlığı. 2011. *Ley de Víctimas y Restitución de Tierras*. Bogotá: República de Colombia.
- Moffett, Luke. 2017. "Transitional Justice and Reparations: Remediating the Past?" In *Research Handbook on Transitional Justice*, edited by Cheryl Lawther, Luke Moffett, and Dov Jacobs, 377–400. Cheltenham: Edgar Elgar Publishing.
- Moffett, Luke, Cheryl Lawther, Kieran McEvoy, Clara Sandoval, and Peter Dixon. 2019. "Alternative Sanctions before the Special Jurisdiction for Peace: Reflections on *International Law and Transitional Justice*." Belfast.
- Molloy, Jennifer K. 2007. "Photovoice as a Tool for Social Justice Workers." *Journal of Progressive Human Services* 18 (2): 37–41.
- Moon, Claire. 2012. "'Who'll Pay Reparations on My Soul?': Compensation, Social Control and Social Suffering." *Social & Legal Studies* 21 (2): 187–99.
- Ní Aoláin, Fionnuala. 2006. "Political Violence and Gender during Times of

- Transition." *Columbia Journal of Gender and Law* 15 (3): 829–49.
- Ní Aoláin, Fionnuala, Catherine O'Rourke, and Aisling Swaine. 2015. "Transforming Reparations for Conflict-Related Sexual Violence: Principles and Practice." *Harvard Human Rights Journal* 28 (1): 97–146.
- O'Rourke, Catherine. 2013. *Gender Politics in Transitional Justice*. Abingdon: Routledge.
- . 2015. "Feminist Scholarship in Transitional Justice: A De-Politicising Impulse?" *Women's Studies International Forum* 51: 118–27.
- Olujic, Maria B. 1995. "The Croatian War Experience." In *Fieldwork under Fire: Contemporary Studies of Violence and Survival*, edited by Antonius C.G.M. Robben and Carolyn Nordstrom, 186–205. Berkeley: University of California Press.
- Pankhurst, Donna. 2008a. "Introduction: Gendered War and Peace." In *Gendered Peace: Women's Struggles for Post-War Justice and Reconciliation*, edited by Donna Pankhurst, 1–30. New York: Routledge.
- . 2008b. "Post-War Backlash Violence Against Women: What Can 'Masculinity' Explain?" In *Gendered Peace: Women's Struggles for Post-War Justice and Reconciliation*, edited by Donna Pankhurst, 293–320. New York: Routledge.
- Robins, Simon. 2013. "An Empirical Approach to Post-Conflict Legitimacy: Victims' Needs and the Everyday." *Journal of Intervention and Statebuilding* 7 (1): 45–64.
- Roht-Arriaza, Naomi. 2004. "Reparations in the Aftermath of Repression and Mass Violence." In *My Neighbor, My Enemy. Justice and Community in the Aftermath of Mass Atrocity*, edited by Eric Stover and Harvey M. Weinstein, 121–40. Cambridge: Cambridge University Press.
- Roht-Arriaza, Naomi, and Katharine Orlovsky. 2009. "A Complementary Relationship: Reparations and Development." In *Transitional Justice and Development: Making Connections*, edited by Pablo De Greiff and Roger Duthie, 170–213. New York: Social Science Research Council.
- Rombouts, Heidi, and Stephan Parmentier. 2009. "The International Criminal Court and Its Trust Fund Are Coming of Age: Towards a Process Approach for the Reparation of Victims." *International Review of Victimology* 16 (2): 149–82.
- Ross, Fiona C. 2010. "An Acknowledged Failure: Women, Voice, Violence and the South African Truth and Reconciliation Commission." In *Localizing Transitional Justice: Interventions and Priorities after Mass Violence*, edited by Rosalind Shaw and Lars Waldorf, 69–91. Stanford: Stanford University Press.
- Rubio-Marín, Ruth. 2006. "Introduction. The Gender of Reparations: Setting the Agenda." In *What Happened to the Women? Gender and Reparations for Human Rights Violations*, edited by Ruth Rubio-Marín, 20–47. New York: Social Science Research Council.
- . 2009a. *The Gender of Reparations: Unsettling Sexual Hierarchies While*

- Redressing Human Rights Violations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- . 2009b. "The Gender of Reparations in Transitional Societies." In *The Gender of Reparations: Unsettling Sexual Hierarchies While Redressing Human Rights Violations*, edited by Ruth Rubio-Marín, 63–120. Cambridge: Cambridge University Press.
- . 2012. "Reparations for Conflict-Related Sexual and Reproductive Violence: A Decalogue." *William & Mary Journal of Women and the Law* 19 (1): 69–104.
- Rubio-Marín, Ruth, and Clara Sandoval. 2011. "Engendering the Reparations Jurisprudence of the Inter-American Court of Human Rights: The Promise of the Cotton Field Judgment." *Human Rights Quarterly* 33 (4): 1062–91.
- Rubio-Marín, Ruth, Clara Sandoval, and Catalina Díaz. 2009. "Repairing Family Members: Gross Human Rights Violations and Communities of Harm." In *The Gender of Reparations: Unsettling Sexual Hierarchies While Redressing Human Rights Violations*, edited by Ruth Rubio-Marín, 215–90. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rudling, Adriana. 2019. "'I'm Not That Chained-Up Little Person': Four Paragons of Victimhood in Transitional Justice Discourse." *Human Rights Quarterly* 41 (2): 421–40.
- Sanchez Parra, Tatiana. 2018. "The Hollow Shell: Children Born of War and the Realities of the Armed Conflict in Colombia." *International Journal of Transitional Justice* 12 (1): 45–63.
- Schulz, Philipp. 2019. "'To Me, Justice Means to Be in a Group': Survivors' Groups as a Pathway to Justice in Northern Uganda." *Journal of Human Rights Practice* 11 (1): 171–89.
- BM Genel Sekreteri 2014. "Guidance Note of the Secretary-General: Reparations for Conflict-Related Sexual Violence." <http://www.unwomen.org/-/media/headquarters/attachments/sections/docs/2014/unsg-guidance-note-reparations-for-conflictrelated-sexual-violence-2014-en.pdf?la=en&vs=1356>.
- Sigsworth, Romi, and Nahla Valji. 2012. "Continuities of Violence against Women and the Limitations of Transitional Justice: The Case of South Africa." In *Gender in Transitional Justice*, edited by Susanne Buckley-Zistel and Ruth Stanley, 115–35. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Sikkink, Kathryn, Phuong N. Pham, Douglas A. Johnson, Peter Dixon, Bridget Marchesi, Patrick Vinck, Ana María Rivera, Francisco Osuna, y Keri Culber. 2015. "Evaluación de Medidas Para Reparaciones Integrales En Colombia: Logros y Desafíos." Cambridge: Harvard Kennedy School Carr Center for Human Rights Policy and Harvard Humanitarian Initiative.
- Simić, Olivera. 2015. "Wartime Rape and Its Shunned Victims." In *Genocide and Gender in the Twentieth Century: A Comparative Survey*, edited by Amy E. Randall,

- 237–57. London: Bloomsbury.
- Sjoberg, Laura. 2016. *Women as Wartime Rapists: Beyond Sensation and Stereotyping*. New York: New York University Press.
- Skjelsbaek, Inger, and Dan Smith. 2001. *Gender, Peace and Conflict*. Edited by Dan Smith and Inger Skjelsbaek. London: Sage Publications.
- Tabak, Shana. 2011. "False Dichotomies of Transitional Justice: Gender, Conflict and Combatants in Colombia." *International Law and Politics* 44: 103–63.
- Teitel, Ruti G. 2001. *Transitional Justice*. Oxford: Oxford University Press.
- . 2003. "Transitional Justice Genealogy." *Harvard Human Rights Journal* 16 (69): 69–94.
- Mağdurlar için Vakıf Fonu. n.d. "Reparation Orders." Accessed June 20, 2019. <https://www.trustfundforvictims.org/en/what-we-do/reparation-orders>.
- Theidon, Kimberly. 2007. "Gender in Transition: Common Sense, Women and War." *Journal of Human Rights* 6 (4): 453–78.
- . 2013. *Intimate Enemies: Violence and Reconciliation in Peru*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- TRIAL. 2017. "BIH: Groundbreaking Court Decision Paves the Way for Wartime Victims to Get Compensation." 2017. <https://trialinternational.org/latest-post/bih-groundbreaking-court-decision-paves-the-way-for-wartime-victims-to-get-compensation/>.
- Mağdurlara Yardım ve Onarım Birimi. 2016. "'Hoy Empezamos Una Nueva Vida': Víctimas de Violencia Sexual En Cauca." 2016.
- Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi. 2005. "Report of the Independent Expert to Update the Set of Principles to Combat Impunity, Diane Orentlicher. Updated Set of Principles for the Protection and Promotion of Human Rights through Action to Combat Impunity."
- Birleşmiş Milletler Genel Kurulu. 2005. "Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation. General Assembly Resolution 60/147 of 16 December 2005."
- Uprimny, Rodrigo, and María Paula Saffon. 2009. "Reparaciones Transformadoras, Justicia Distributiva y Profundización Democrática." In *Reparar En Colombia: Los Dilemas En Contextos de Conflicto, Pobreza y Exclusión*, edited by Catalina Díaz Gómez, Nelson Camilo Sánchez, and Rodrigo Uprimny Yepes, 31–71. Bogotá: Centro Internacional para la Justicia Transicional y Centro de Estudios de Derecho, Justicia y Sociedad.
- Uprimny Yepes, Rodrigo. 2009. "Transformative Reparations of Massive Gross Human Rights Violations: Between Corrective and Distributive Justice." *Netherlands Quarterly of Human Rights* 27 (4): 625–247.
- Urban Walker, Margaret. 2016. "Transformative Reparations? A Critical Look at a

- Current Trend in Thinking About Gender-Just Reparations." *International Journal of Transitional Justice* 10 (1): 108–25.
- Viaene, Lieselotte. 2010. "Life Is Priceless: Mayan Q'eqchi' Voices on the Guatemalan National Reparations Program." *International Journal of Transitional Justice* 4 (1): 4–25.
- . 2013. "La Relevancia Local de Procesos de Justicia Transicional. Voces de Sobrevivientes Indígenas Sobre Justicia y Reconciliación En Guatemala Posconflicto." *Antípoda*, no. 16: 85–112.
- Waardt, Mijke De. 2013. "Are Peruvian Victims Being Mocked?: Politicization of Victimhood and Victims' Motivations for Reparations." *Human Rights Quarterly* 35 (4): 830–49.
- Waldorf, Lars. 2012. "Anticipating the Past: Transitional Justice and Socio-Economic Wrongs." *Social & Legal Studies* 21 (2): 171–86.
- Walsh, Martha. 2008. "Gendering International Justice: Progress and Pitfalls at International Criminal Tribunals." In *Gendered Peace: Women's Struggles for Post-War Justice and Reconciliation*, edited by Donna Pankhurst, 31–64. New York: Routledge.
- Weber, Sanne. 2018a. "From Victims and Mothers to Citizens: Gender-Just Transformative Reparations and the Need for Public and Private Transitions." *International Journal of Transitional Justice* 12 (1): 88–107.
- . 2018b. "Participatory Visual Research with Displaced Persons: 'Listening' to Post-Conflict Experiences through the Visual." *Journal of Refugee Studies*, 1–19. <https://doi.org/10.1093/jrs/fey038>.
- . 2019. "Trapped between Promise and Reality in Colombia's Victims' Law: Reflections on Reparations, Development and Social Justice." *Bulletin of Latin American Research*, 1–17. <https://doi.org/10.1111/blar.12887>.
- Williams, Sarah, and Emma Palmer. 2016. "Transformative Reparations for Women and Girls at the Extraordinary Chambers in the Courts of Cambodia." *International Journal of Transitional Justice* 10 (2): 311–31.
- Toplumsal Cinsiyet Adaleti için Kadın Girişimi. 2012. "Statement on the First Reparations Decision by the ICC: The Prosecutor v . Thomas Lubanga Dyilo." <http://www.iccwomen.org/documents/Statement-on-Lubanga-Reparations-FINAL.pdf>.
- . 2014. "Statement of the Women's Initiatives for Gender Justice Change in Chambers' Approach to Reparations: The Prosecutor vs. Germain Katanga." <http://www.iccwomen.org/documents/Katanga-Reparation-Order-Statement.pdf>.
- Zarkov, Dubravka. 2001. "The Body of the Other Man: Sexual Violence and the Construction of Masculinity, Sexuality and Ethnicity in Croatian Media." In

Victims, Perpetrators or Actors? Gender, Armed Conflict, and Political Violence, edited by Carolina Moser and Fiona Clark, 69–82. London: Zed Books.